

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Dominykos Grybauskaitės,
V kurso, civilinės ir verslo teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Solidarioji civilinė atsakomybė: probleminiai aspektai

Solidary Civil Liability: Problematic Aspects

Vadovė: dr. Eglė Lauraitytė
Recenzentas: dr. Tadas Varapnickas

Vilnius
2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe nagrinėjami solidariosios civilinės atsakomybės teisinio reglamentavimo bei jo taikymo praktikoje probleminiai aspektai. Darbe, analizuojant solidarumo esmę bei priežastinio ryšio nustatymo ypatumus daugybinio priežastingumo atveju, atskleidžiama dalinės ir solidariosios atsakomybių atribojimo problematika. Identifikuojant ir įvertinant atskirus Lietuvos įstatyminio solidariosios civilinės atsakomybės reglamentavimo bei jo taikymo teismų praktikoje probleminius aspektus specifiniuose teisiniuose santykiuose, darbe pateikiami galimi jų sprendimo būdai.

Pagrindiniai žodžiai: solidarioji atsakomybė, skolininkų daugetas, dalinė atsakomybė, priežastinis ryšys, regresas.

This paper examines the problematic aspects of the legal regulation of solidary civil liability and its application in practice. By analyzing the essence of solidarity and the peculiarities of establishing a causal link in the case of multiple causation, the work reveals the problem of the distinction between solidary and several liability. By identifying and assessing individual problematic aspects of the Lithuanian statutory regulation of solidary civil liability and its application in the case law in specific legal relations, the paper presents possible solutions to them.

Keywords: solidary liability, a plurality of debtors, several liability, causation, recourse.

TURINYS

IŽANGA	2
1. SOLIDARUMO ESMĖ IR SOLIDARIOSIOS CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS TEISINIS REGULIAVIMAS	6
2. SOLIDARIOSIOS ATSAKOMYBĖS UŽ KELIŲ ASMENŲ VEIKSMAIS SUKELTĄ ŽALĄ PROBLEMATIKA	10
2.1. Skolininkų daugetas deliktinėje atsakomybėje	10
2.2. Priežastinio ryšio nustatymo daugybinio priežastingumo atveju ypatumai.....	13
2.3. Solidariosios atsakomybės, kylančios objektyviojo bendrininkavimo atveju, atribojimas nuo dalinės atsakomybės.....	17
2.4. Solidariosios atsakomybės objektyviojo bendrininkavimo pagrindu teisinis pagrįstumas	20
2.5. Bendraskolių atgręžtinio reikalavimo teisės pagrindų problematika.....	24
3. ATSKIRI SOLIDARIOSIOS CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PROBLEMINIAI ASPEKTAI SPECIFINIUOSE TEISINIUOSE SANTYKIUOSE	27
3.1. Solidarumo probleminiai aspektai draudimo teisiniuose santykiuose	27
3.2. Skirtingus prievolės įvykdymo užtikrinimus davusių asmenų solidarumas	30
3.3. Solidarumo probleminiai aspektai turto vertinimo paslaugų teisiniuose santykiuose.....	33
IŠVADOS.....	36
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	38
SANTRAUKA	45
SUMMARY	46

ĮŽANGA

Temos aktualumas. Vienas iš dažniausiai taikomų pažeistų civilinių teisių gynybos būdų, kuomet nukentėjusiam asmeniui siekiama kompensuoti dėl neteisėtų veiksmų patirtą žalą, yra civilinė atsakomybė (Mizaras *et al*, 2009, p. 561). Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalis įtvirtina konstitucinį asmeniui padarytos žalos atlyginimo principą (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d. nutarimas), ir įpareigoja valstybę specialiais įstatymais numatyti teises priemones, užtikrinančias nukentėjusio asmens teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimą (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992), o teismus – tinkamą šių normų aiškinimą ir taikymą (Ivanauskaitė, 2016, p. 7). Kitaip tariant, civilinės atsakomybės institutas yra vienas iš būdų atkurti pažeistą teisingumą (Norkūnas, 2013, p. 973).

Vis dėlto, pažeisto teisingumo atkūrimas civilinės atsakomybės instituto pagalba gali tapti sudėtingas, kai civiliniame teisiniame santykiyje skolininko pusėje susiformuoja asmenų daugetas (Mikelėnas, 2002, p. 125), t. y. kuomet pareiga įvykdyti prievolę atsiranda ne vienam, o keliems asmenims. Sudėtingumas pasireiškia tuo, kad skolininkų daugeto atveju kyla poreikis nustatyti kiekvieno iš skolininkų pareigos atlyginti padarytą žalą apimtį, t. y. nustatyti, kuri atsakomybės rūšis – dalinė ar solidarioji – turėtų būti taikoma konkrečiu atveju. Nepaisant bendrosios taisyklės, teigiančios, jog esant skolininkų daugetui prievolė yra dalinė (Mikelėnas, 2002, p. 126; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje), šiuo metu galiojančiame teisiniame reguliavime gausu šios taisyklės išimčių, t. y. teisės normų, nustatančių solidariąją skolininkų pareigą. Platus solidariosios civilinės atsakomybės (toliau tekste – ir solidarioji atsakomybė) instituto taikymas kuria gausią teismų praktiką, kuri atskleidžia teisinio reglamentavimo ir jo taikymo praktikoje spragas ar prieštaravimus. Klausimų kyla tiek dėl pačios solidariosios atsakomybės atribojimo nuo kitų civilinės atsakomybės rūšių, atskirų aspektų specifiniuose teisiniuose santykiuose, tiek dėl atsakomybės subjektams taikymo sąlygų, pavyzdžiui, priežastinio ryšio nustatymo daugybinio priežastingumo atveju. Atsižvelgiant į tai, kyla poreikis nustatyti ir išanalizuoti konkrečias teisiniame reglamentavime ir teismų praktikoje kylančias problemas, ir remiantis doktrina bei užsienio valstybių patirtimi, ieškoti galimų sprendimo variantų.

Darbo tikslas. Atskleisti ir išanalizuoti Lietuvos įstatyminio solidariosios civilinės atsakomybės reglamentavimo bei jo taikymo teismų praktikoje pasirinktus probleminius aspektus.

Šiam tikslui pasiekti keliama **darbo uždaviniai**:

1. Aptarti solidarumo esmę bei solidariosios civilinės atsakomybės teisinį reglamentavimą Lietuvoje.
2. Atskleisti atskirus pasirinktus solidariosios civilinės atsakomybės teisinio reglamentavimo bei jo taikymo Lietuvos teismų praktikoje probleminius aspektus susijusius su kelių asmenų veiksmams padarytos žalos atlyginimu.
3. Atskleisti atskirus pasirinktus solidariosios civilinės atsakomybės teisinio reglamentavimo bei jo taikymo Lietuvos teismų praktikoje probleminius aspektus kylančius specifiniuose teisiniuose santykiuose.
4. Įvertinti nacionalinio reglamentavimo pakankumą ir išsamumą, teismų praktikos, aiškinant aktualias normas, nuoseklumą ir pagrįstumą.

Atsižvelgiant į išsikeltą tikslą bei suformuotus uždavinius, šio darbo struktūra grindžiama nuoseklia solidariosios civilinės atsakomybės probleminių aspektų analize. Pirmoje dalyje bus aptariama solidarumo ištakos, esmė bei solidariosios civilinės atsakomybės teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau tekste – ir CK), įskaitant solidariosios atsakomybės prezumpcijos atvejus. Antroje šio darbo dalyje prieš pereinant prie civilinės atsakomybės formų atskyrimo analizės, pirmiausia bus aptartos skolininkų daugeto formos. Tuomet bus detaliau nagrinėjamas vienas iš pasirinktų solidariosios atsakomybės prezumpcijos atvejų - žalos padarymas kelių asmenų veiksmams (CK 6.6 straipsnio 3 dalis)¹ bei su tuo susiję probleminiai aspektai. Kadangi priežastinis ryšys yra viena iš būtinųjų civilinės atsakomybės sąlygų apsprendžianti skolininkų daugeto atsakomybės apimtį, šioje dalyje pirmiausia bus aptartos priežastinio ryšio nustatymo taisyklės, tuomet remiantis teismų praktika bus atskleista civilinės atsakomybės formų – dalinės ar solidariosios – atribojimo problematika. Trečioje dalyje bus analizuojami atskiri probleminiai aspektai specifiniuose teisiniuose santykiuose.

Tyrimo objektas – solidariosios civilinės atsakomybės teisinio reglamentavimo bei jo taikymo praktikoje probleminiai aspektai.

Tyrimo metodai. Tyrimas atliktas derinant skirtingus metodus, leidžiančius atskleisti tiek teorinę, tiek praktinę analizuojamo klausimo problematiką. Magistro darbe naudojami šie metodai:

- 1) Sisteminis – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimams, negriežtosios teisės aktams ir kitiems aktualiems, šiame darbe naudojamiems dokumentams tirti;
- 2) Loginis – vertinti teisės doktrinoje ir teismų praktikoje esančių pozicijų pagrįstumą bei formuojant poziciją darbe nagrinėjamais probleminiais aspektais.

¹ Atsižvelgiant į tai, kad nėra gausios aktualios teismų praktikos, kurią būtų galima išsamiai analizuoti, darbe nenagrinėjama solidariosios skolininkų pareigos prezumpcija paslaugų teikimo ir jungtinės veiklos atveju.

- 3) Teleologinis – CK nuostatų, reguliuojančių draudimo teisinius santykius, analizei;
- 4) Teisinių dokumentų analizės – analizuoti įvairius teisės šaltinius – teisės doktriną, norminius teisės aktus, teismų praktiką;
- 5) Lyginamasis – vertinti kaip analogiški santykiai reguliuojami kitose valstybėse (Prancūzijoje, Olandijoje) galimų probleminių klausimų sprendimų būdų kontekste.

Darbo originalumas. Darbe analizuojami solidariosios civilinės atsakomybės probleminiai aspektai nuodugniau nebuvo tirti Lietuvos mokslinėje literatūroje. Galima paminėti tik nagrinėtą dalinės ir solidariosios atsakomybių atribojimo klausimą sprendžiant dėl atsakomybės taikymo arbitrams (Varapnickas, 2018), notarams (Mikalonienė *et al*, 2019), sveikatos priežiūros įstaigoms bei gydytojams (Morkūnaitė, 2021). Taip pat 2011 metais Mykolo Riomerio universitete S. Vaičiulytė apgynė magistro darbą tema „Skolininkų daugeto atsakomybės ypatumai (teorinės ir praktinės problemos) (Vaičiulytė, 2011). Darbo autorės žiniomis, šis magistro darbas yra pirmasis skolininkų daugeto atsakomybės tema parengtas magistro darbas Lietuvoje. Atsižvelgiant į pastarajame magistro darbe identifikuotus ir analizuotus solidariosios atsakomybės probleminius aspektus, taip pat į tai, kad dalis jų per pastarąjį dešimtmetį buvo išspręsta teismų praktikos pagalba, galima pastebėti, jog per šį laikotarpį teisinis reglamentavimas ir teismų praktika kito, išryškindami naujus teisinius iššūkius. Dėl šių priežasčių šiame magistro darbe bus nagrinėjami probleminiai klausimai, kurie ankstesniame tyrime nebuvo aptarti. Manytina, kad aptartų probleminių aspektų analizė bus vertinga tiek teismų praktikai, tiek teisės mokslo raidai.

Svarbiausi šaltiniai analizuojant solidariosios civilinės atsakomybės teisinį reglamentavimą yra CK bei jo komentaras, Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas (toliau – TPVCAPDĮ), ir kiti norminiai teisės aktai. Nagrinėjant solidariosios civilinės atsakomybės teisinio reglamentavimo taikymo problematiką daugiausia remiamasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, taip pat teisės doktrina. Atskleisti temą ypač padėjo V. Mikelėno „Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai“, J. Spier, O. A. Haazen, C. G. Ligüerre, S. Selelionytės-Drukteinienės moksliniai straipsniai, E. Zemlytės priežastinio ryšio analizė monografijoje „Notarų civilinė atsakomybė“ bei M. Morkūnaitės daktaro disertacija. Siekiant įvertinti Lietuvoje taikytiną reglamentavimą ir pasiūlyti galimas jo tobulinimo gaires, analizuojant solidariosios civilinės atsakomybės klausimą, yra atsižvelgiama į užsienio valstybių teisės aktus, doktriną bei neprivalomo pobūdžio

tarptautinius ir regioninius teisės aktus – Europos deliktų teisės principus (angl. *Principles of European Tort Law*, toliau – PETL), Bendrųjų principų sistemos projektą (angl. *Draft Common Frame of Reference*, toliau – DCFR), Europos sutarčių teisės principus (angl. *Principles of European Contract Law*, toliau – PECL), UNIDROIT Principus dėl tarptautinių sutarčių (toliau – UNIDROIT principai). Šiame darbe vietomis bus atliekama lyginamoji analizė, remiantis Prancūzijos ir Olandijos teisiniu reglamentavimu, atsižvelgiant į tai, kad Prancūzijos civilinis kodeksas buvo pagrindas Nyderlandų civiliniam kodeksui (Boom, 2004, p. 136), o pastarasis turėjo įtakos rengiant Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą (Kozioł *et al*, 2004, p. 405).

1. SOLIDARUMO ESMĖ IR SOLIDARIOSIOS CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS TEISINIS REGULIAVIMAS

Literatūrinėje kalboje, žodis „solidarumas“ (lot. *solidum*) reiškia visumą (Jonaitis, 2014, p. 319), tuo tarpu teisėje - reikalavimo arba pareigos nedalomumą esant prievolės asmenų daugumai (Mikelėnas, 2002, p. 129). Žvelgiant į solidariosios prievolės sampratą ištakingas, romėnų teisėje neribota kiekvieno šeimos ar kitos bendruomenės nario atsakomybė mokėti bendras skolas buvo apibūdinama kaip *obligatio in solidum* (Bayertz, 1999, p. 3). Ne vienas solidariosios prievolės bruožas buvo išskiriamas jau Justiniano kodifikacijose (lot. *Corpus iuris civilis*). Pavyzdžiui, Institucijose (I.3.16.1) solidariosios prievolės esmė atskleidžiama teigiant, jog solidariosiose prievolėse tiek kiekvienas iš gavusiųjų pažadą turi teisę gauti visą įvykdymą, tiek kiekvienas iš davusiųjų pažadą yra atsakingas už visos prievolės įvykdymą². Kitaip tariant, romėnų teisėje užgimusi solidariosios prievolės samprata ilgainiui įtvirtino kolektyvinės atsakomybės idėją tais atvejais, kai kreditorius ar skolininkus sieja ta pati prievolė. Taigi, tiek pats žodis „solidarioji“, tiek solidariosios prievolės užuomazgos romėnų teisės šaltiniuose savaime suponuoja tai, kad, analizuojant solidariosios civilinės atsakomybės institutą, kalbama apie atsakomybę, apimančią visą prievolę, o ne tik tam tikrą jos dalį. Po romėnų teisės recepcijos Europoje, daugelio Europos valstybių prievolių teisė šiai dienai numato ne tik dalinę, bet ir solidariąją civilinę atsakomybę, kuri taip pat yra įtvirtinta ir CK. Nors dauguma solidariąją civilinę atsakomybę numatančių normų įtvirtinta Lietuvos civiliniame kodekse (pavyzdžiui, CK 1.83 str. 2 d., 2.61 str. 2 d., 2.102 str. 4 d., 3.109 str. 2 d., 4.86 str. 1 d., 4.140 str. 1 d., 5.52 str. 1 d., 6.265 str., 6.270 str. 3, 4 d., 6.279 str. 1 d., 6.696 str. 4 d., 6.975 str. 3 d. ir kt.), tačiau taip pat jų gausu kituose Lietuvos Respublikos įstatymuose (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 40 str. 5 d., Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 45 str. 1 d., Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 49 str. 1 d.) ar tarptautiniuose teisės aktuose (pavyzdžiui, 1992 m. konvencija dėl civilinės atsakomybės už taršos nafta padarytą žalą).

Lietuvoje kartinė skolininkų daugeto solidariąją atsakomybę (angl. *solidary liability, joint and several liability*) reglamentuojanti norma - CK 6.6 straipsnis, numatantis, jog prievolės solidarumas nėra preziumuojamas, išskyrus įstatymo numatytas išimtis (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Tad, pagal bendrą taisyklę, sprendžiant dėl civilinės

² Lot. *ex huiusmodi obligationibus et stipulantibus solidum singulis debetur et promittentes singuli in solidum tenentur. In utranque tamen obligatione una res vertitur: et vel alter solvendo omnium peremit obligationem et omnes liberat.*

atsakomybės paskirstymo pagal pareigų apimtį prievolės asmenų daugeto atveju, yra preziumuojama dalinė civilinė atsakomybė, kurią paneigti gali arba įstatymas, arba šalių susitarimas, arba nedalaus prievolės dalyko buvimas (CK 6.5 str., 6.6 str. 1 d.). Toks teisinis reglamentavimas pagrįstas pozicija, kad kiekvienas atsakingas asmuo atsako tik už tą žalą, kurią jis sukėlė savo veiksmais (neveikimu), o solidariosios atsakomybės taikymui, būnant skolininko teisinės padėties apsunkinimu, reikalingas teisinis pagrindas, įtvirtinantis solidarią pareigą susiklosčiusioje situacijoje. Tai suponuoja, kad ginčo atveju, pareiga nurodyti konkrečią įstatymo normą ar šalių susitarimą, numatantį prievolės solidarumą, kyla ne tik asmeniui, kuris remiasi tokia prievole, bet ir teismui (Mikelėnas, 2002, p. 131). Vis dėlto, įstatymų leidėjas, teiginiui, jog solidarumas nėra preziumuojamas daro išlygą ir palengvina kreditoriaus įrodinėjimo našą įstatyme numatydamas, jog solidarioji skolininkų daugeto pareiga preziumuojama, jeigu prievolė susijusi su paslaugų teikimu, jungtine veikla ar kelių asmenų veiksmais padarytos žalos atlyginimu (CK 6.6 straipsnio 3 dalis)³. Nepaisant įstatyme įtvirtintos nuostatos, kad solidarioji skolininkų pareiga nėra preziumuojama ir kyla tik išimtiniais atvejais, teismų praktikoje neretai pasitaiko atvejai, kai solidarioji civilinė atsakomybė pritaikoma be aiškaus teisinio pagrindo (ši teisinė problema plačiau analizuojama šio darbo 3.2 poskyryje).

Pažymėtina, kad Europos valstybių požiūris į dalinės civilinės atsakomybės formos prioritizavimą nusistovėjo ne iš karto, o ilgainiui kito (European Group on Tort Law, 2005, p. 141). Daug metų Vakarų Europos valstybėse, solidarioji civilinė atsakomybė laikyta savaime teisinga ir turinti prioritetą prieš dalinę civilinę atsakomybę (European Group on Tort Law, 2005, p. 141). Vis dėlto, pažvelgus į šiuo metu užsienio valstybėse galiojančią teisinį reguliavimą galima pastebėti, kad pirmiausia yra akcentuojamas dalinės civilinės atsakomybės taikymas, o solidarioji civilinė atsakomybė laikoma išimtimi, taikoma tik aiškiai apibrėžtais atvejais. Manytina, kad tokia pozicija yra grindžiama tuo, kad, kaip minėta, solidarumo prezumpcija yra skolininko teisinės padėties apsunkinimas. Pavyzdžiui, tiek Prancūzijos civilinio kodekso (pranc. *Code civil*) 1310 straipsnis, tiek Nyderlandų (ol. *Burgerlijk Wetboek*) 6.6 straipsnis numato, kad solidarioji atsakomybė nepreziumuojama, tai turi būti aiškiai numatyta įstatyme arba šalių susitarimu⁴. Žvelgiant už Europos ribų, dauguma valstijų Jungtinėse Amerikos Valstijose peržiūrėjusios savo teisės aktus, taip pat apribojo solidariosios atsakomybės prioritizavimą, pereidamos prie dalinės (proporcinės) atsakomybės (Joint and Several Liability..., 2022). Panaši pozicija įtvirtinama ir Europos modeliniuose teisės aktuose, siekiančiuose suderinti Europos

³ Ši norma atitinkamai pakartojama ir CK 6.717, 6.975, 6.279 straipsniuose.

⁴ Nyderlandų civilinis kodeksas prie solidarios prievolės kilimo pagrindų numato ir paprotį.

sutarčių ir deliktų teisę tiek nacionaliniu, tiek Europos lygiu. PECL 10:103 straipsnis numato, kad esant skolininkų daugumai sutartiniuose teisiniuose santykiuose, jų atsakomybė kreditoriui yra dalinė, jeigu įstatymas ar sutartis nenumato kitaip (The Commission on European Contract Law, 2019)⁵, tuo tarpu PETL 9:101 straipsnis papildo solidarios atsakomybės kilimo pagrindus deliktiniuose teisiniuose santykiuose kelių asmenų padarytos žalos situacija (European Group on Tort Law, 2005, p. 9).

Tokia užsienio valstybių požiūrio kaita visiškai suprantama, kadangi solidarioji atsakomybė skolininkų daugeto atvejais kuria akivaizdžiai didelę ar papildomą našta pareigos pažeidėjams. Ir atvirkščiai - neabejotinai dalinė atsakomybė yra labiau palanki bendraskoliams nei kreditoriui. CK 6.6 straipsnio 4 dalis įtvirtina, kad solidariosios skolininkų pareigos atveju kreditorius turi teisę reikalauti, kad prievolę įvykdytų tiek visi ar keli skolininkai bendrai, tiek bet kuris iš jų skyrium, be to, tiek ją visą, tiek jos dalį. Tai reiškia, kad pasyvusis solidarumas⁶, apsunkina prievolės šalies teisinę padėtį, kadangi galioja principas „vienas už visus, visi už vieną“ (Mikelėnas, 2003, p. 25). Kitaip tariant, solidarios atsakomybės atveju, nepaisant kelių skolininkų buvimo, yra viena skola, kylanti iš to paties pagrindo, ir bendraskoliai neturi teisės reikalauti ją padalyti (Mikelėnas, 2002, p. 141; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje). Dėl to, remiantis skolos bendrumo koncepcija, tiek visi bendraskoliai kartu, tiek kiekvienas atskirai atsako už visą skolą, visos pareigos (*in totum*) įvykdymą (Mikelėnas, 2002, p. 141; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, solidarumas egzistuoja kaip teisinė fikcija (Mikelėnas, 2002, p. 129), labiau pasitarnaujanti kreditoriaus interesų apsaugai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje), nes vieno iš bendraskolių nemokumo atveju rizika perkeliama kitiems skolininkams. Be to, PETL komentaro autorių teigimu, nemokumo rizikos perkėlimas nėra vienintelė solidariosios atsakomybės taikymo pagrindimo priežastis. Pabrėžiama, kad net ir tais atvejais, kai visi bendraskoliai yra mokūs, gali būti nepakankamai įvertinti praktiniai sunkumai, su kuriais susidurtų žalą patyręs asmuo, jei jam tektų pareiga ieškoti visų galimų pažeidėjų, kad būtų užtikrintas visiškas nuostolių atlyginimas (European Group on Tort Law, 2005, p. 144).

⁵ Vis dėlto, priešinga poziciją pasirinkta UNIDROIT principuose – 11.1.2 straipsnis preziumuoja solidariąją civilinę atsakomybę sutartiniuose teisiniuose santykiuose, kai keli skolininkai yra įsipareigoję kreditoriui pagal tą pačią prievolę. UNIDROIT principų komentaro autoriai nepateikia aiškos priežasties, kodėl buvo pasirinkta būtent tokia pozicija. Darbo autorės nuomone skirtingą požiūrį solidariosios atsakomybės prezumpcijos kontekste tiek negriežtosios teisės šaltiniuose, tiek skirtingose užsienio valstybėse lemia bendroji politika – vienų valstybių požiūris labiau orientuotas į kreditoriaus teisių apsaugą, tuo tarpu kitų valstybių į skolininko teisinės padėties perdėto apsunkinimo vengimą.

⁶ Pasyvusis solidarumas yra tuomet, kai prievolėje veikia skolininkų daugetas. (Stanislovaitis, 2003, p. 129).

Kaip matyti, nepaisant CK įtvirtintos griežtos dalinės civilinės atsakomybės prezumpcijos bei specialioms atvejams taikomų solidariąją atsakomybę įtvirtinančių normų (pvz. CK 6.265 str. 1, 2 d., 6.270 str. 3, 4 d., 6.279 str. 4 d. ir kt.), visus kitus skolininkų pareigos atlyginti žalą apimties atvejus esant asmenų daugtui prievolėje reglamentuoja gana glaustos nuostatos (CK 6.6 str. 3 d., 6.279 str. 1 d.). Skolininkų daugeto deliktinėje atsakomybėje atveju, CK 6.6 straipsnio 3 dalis numato, kad solidarioji atsakomybė preziumuojama, kai žala padaroma kelių asmenų veiksmais, o CK 6.279 straipsnio 1 dalis įtvirtina, kad bendrai padarę žalos asmenys nukentėjusiajam atsako solidariai. Kasdieniame gyvenime, susiklostant įvairiausio pobūdžio santykiams, neišvengiama situacijų, kai yra sudėtinga nustatyti, kelių asmenų veiksmų sukeltos žalos atveju, kurią civilinės atsakomybės formą taikyti. Kadangi civilinės atsakomybės taikymo tikslais nereikalaujama, jog atsakingo asmens veiksmai būtų vienintelė žalos atsiradimo priežastis (Mizaras, 2007, p. 69), kyla iššūkių atibojant solidariąją civilinę atsakomybę nuo dalinės civilinės atsakomybės. Dėl šių priežasčių, antroji šio darbo dalis bus centruota į problematiką, pasireiškiančią solidariosios skolininkų pareigos kilimo deliktinės atsakomybės atveju. Prieš sprendžiant civilinės atsakomybės formų atibojimo klausimą, pirmiausia toliau šiame rašto darbe bus aptiriamos skiriamos skolininkų daugeto formos. Kadangi, atlikta teismų praktikos ir teisės doktrinos analizė atskleidė, jog daugiausia solidariosios atsakomybės problematikos kyla objektyviojo bendrininkavimo atveju, bus analizuojami atskiri su objektyviuoju bendrininkavimu susiję probleminiai klausimai. Aptarus priežastinio ryšio nustatymo taisyklės, remiantis teismų praktika bus tirama priežastinio ryšio svarba atibojant dalinę ir solidariąją atsakomybę.

2. SOLIDARIOSIOS ATSAKOMYBĖS UŽ KELIŲ ASMENŲ VEIKSMAIS SUKELTĄ ŽALĄ PROBLEMATIKA

2.1. Skolininkų daugetas deliktinėje atsakomybėje

Teisės doktrinoje skolininkų daugetu deliktinėje atsakomybėje pripažįstamos situacijos, kai pareiga atlyginti žalą nukentėjusiajam kyla daugiau nei vienam asmeniui (Mikelėnas, 2002, p. 126). Skolininkų daugetas deliktinėje atsakomybėje pasižymi daugybinio priežastingumu (angl. *overdetermination*), t. y. kelių neigiamus padarinius sukeliančių priežasčių buvimu, todėl kelių asmenų veiksmams sukeltos žalos atveju yra sprendžiamas dalinės arba solidariosios atsakomybės taikymas⁷. Nuo 2020 m. Lietuvos teismų praktikoje reikšmingai išaugo skaičius bylų, susijusių su daugybinio priežastingumo vertinimu⁸. Kai žalą padaro keli asmenys veikdami bendrai arba kai savarankiškai veikiančių asmenų veiksmai bendrai sukelia žalą, tiek Lietuvos doktrinoje, tiek teismų praktikoje, yra naudojami atitinkamai subjektyviojo ir objektyviojo bendrininkavimo terminai. Užsienio teisės doktrinai šie terminai nežinomi, tačiau, egzistuojant kelioms padarinius sukeliančioms priežastims, atitinkamai yra naudojami terminai *joint tortfeasors* ir *concurrent tortfeasors* (Anglijoje), *mittäter* ir *nebentäter* (Vokietijoje, Nyderlanduose) (Selelionytė-Drukteinienė, 2010, p. 235-236), kurie turinio požiūriu reiškia iš esmės arba beveik tą patį. Minkštosios teisės (angl. *soft law*) šaltinyje PETL daugybiniam priežastingumui apibūdinti taip pat dar yra naudojami terminai tokie kaip konkuruojantis priežastingumas (angl. *concurrent causes*), alternatyvus priežastingumas (angl. *alternative causes*), potencialių priežasčių priežastingumas (angl. *potential causes*) (European Group on Tort Law, 2005, p. 3). Nepaisant terminų skirtumų skirtingose valstybėse, kaip matyti iš tolimesnės daugybinio priežastingumo analizės, paprastai yra laikoma, kad tokiais atvejais kiekvienas pažeidėjas atsako už visą sukeltą žalą, t. y. solidariai.

⁷ Teismų praktikoje yra detalizuojamos situacijos, kai paprastai taikoma solidarioji civilinė atsakomybė deliktiniuose teisiniuose santykiuose: pirma, asmenis sieja bendri veiksmai pasekmių atžvilgiu; antra, asmenis sieja bendri veiksmai neteisėtų veiksmų atžvilgiu (tokiu atveju solidarioji atsakomybė galima, net jei neteisėtai veikęs asmuo tiesiogiai nepadarė žalos, tačiau žino apie tiesiogiai žalą padariusio asmens veiksmų neteisėtumą); trečia, asmenys, nors tiesiogiai ir nepadarė žalos, bet prisideda prie jos kurstymo, inicijavimo ar provokacijos; ketvirta, asmenų nesieja bendri neteisėti veiksmai ir jie vienas apie kitą nežino, tačiau padaro žalos, ir neįmanoma nustatyti, kiek vienas ar kitas prisidėjo prie tos žalos atsiradimo, arba žala atsirado tik dėl jų abiejų veiksmų; penkta, pareiga atlyginti žalą atsiranda skirtingu pagrindu; šešta, žalą padaro asmuo, o kitas asmuo yra atsakingas už šio asmens veiksmus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje).

⁸ Pavyzdžiui, remiantis Lietuvos teisinės duomenų bazės Infolex duomenimis, CK 6.279 straipsnio pagrindu 2017 m. duomenimis Lietuvos teismuose buvo nagrinėtos 29 bylos; 2018 m. – 38 bylos; 2019 m. – 48 bylos; 2020 m. – 67 bylos.

Atvejai, kuriais žalos atsiradimo mechanizme dalyvauja keli asmenys, pagal neteisėtus veiksmus ir kilusią žalą saistančio priežastinio ryšio pobūdį, yra skirstomi į bendrininkavimą plačiąja ir siaurąja prasme (Selelionytė-Drukteinienė, 2010, p. 235). Lietuvos teismų praktikoje aiškinama, kad bendrininkavimas plačiąja prasme apima visus skolininkų daugeto atvejus⁹, įskaitant dalinę civilinę atsakomybę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje). Solidarioji civilinė atsakomybė taikoma, kai pagal neteisėtus veiksmus ir kilusią žalą saistančio priežastinio ryšio pobūdį nustatomas bendrininkavimas siaurąja prasme (subjektyvusis arba objektyvusis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje). Subjektyvusis bendrininkavimas apima atvejus, kai keli pažeidėjai veikia bendrai, t. y. kai yra sąmoningas susitarimas tarp kelių asmenų sukelti žalą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje). Objektyvusis bendrininkavimas kvalifikuojamas tuomet, kai žala atsiranda tik dėl kelių atskirų, pavienių priežasčių sąveikos, t. y. keli pažeidėjai veikia savarankiškai neturėdami bendro sąmoningo susitarimo sukelti žalą, vienas apie kito neteisėtus veiksmus įprastai nežinodami, tačiau žala atsiranda tik dėl to, kad kiekvieno jų veiksmai buvo būtinoji žalos atsiradimo priežastis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje). Teismų praktikoje pažymima, kad nepaisant savarankiškų, tarpusavyje nesuderintų pažeidėjų veiksmų, *vis dėlto kiekvienas iš pažeidėjų prisideda prie žalos atsiradimo iš esmės – be jo žala (visa apimtimi) apskritai nebūtų atsiradusi. Kadangi objektyviojo bendrininkavimo atveju kelios priežastys yra atskiros, tačiau priklausomos viena nuo kitos, tai atsižvelgiant į šią priklausomybę galima konstatuoti žalos nedalomumą bei veiksmų bendrumą objektyviaja prasme* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje).

Nors iš pirmo žvilgsnio atrodytų, jog subjektyviojo ir objektyviojo bendrininkavimo atskyrimas neturėtų kelti didelių keblumų, praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet kelių asmenų padaryta žala yra kvalifikuojama netinkamai. Pavyzdžiui, įdomi situacija susiklostė vienoje byloje, kurioje spręstas klausimas dėl solidariosios civilinės atsakomybės taikymo tėvui ir sūnui už vengimą atsiskaityti su kreditoriais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje). Nagrinėtoje byloje tėvas tam, kad išvengtų įsipareigojimų kreditoriams įvykdymo, susitarė su sūnumi dėl lėšų

⁹ Teisės doktrinoje laikomasi pozicijos, jog konkuruojančių priežasčių atveju, nors egzistuoja skolininkų daugetas deliktinėje atsakomybėje, bendrininkavimo nėra jokia prasme (Selelionytė-Drukteinienė, 2010, p. 235).

nukreipimo į šio asmeninę sąskaitą. Kreditoriai sužinoję apie tokį susitarimą pasikreipė į teismą dėl žalos atlyginimo tiek iš tėvo, tiek iš sūnaus. Teismas solidariųjų skolininkų veiksmus įvertino kaip tarpusavyje susijusius ir prisidėjusius prie žalos padarymo kreditoriams, todėl analogiškai pagal anksčiau aptartą objektyviojo bendrininkavimo aiškinimą konstatavo žalos nedalomumą bei veiksmų bendrumą objektyvia prasme. Tačiau, skirtingai nuo ankstesnės teismų praktikos objektyviojo bendrininkavimo bylose, kuriose laiko prasme veiksmų grandinės buvo išsidėsčiusios iš esmės labai artimu laikotarpiu (pavyzdžiui, vieną dieną pažeidėjai suklastojo dokumentus, kitą dieną nuvyko pas notarą, po kelių dienų gavo VĮ Registrų centro pažymą), šios bylos kontekste teismas neignoruoja ir pripažįsta, kad neteisėti veiksmai (pinigų perdavimas) vyko labai ištęstu laikotarpiu, bet nepaisant to, teismas vis tiek pagal suformuotas pozicijas konstatavo objektyvųjį bendrininkavimą ir kad visi veiksmai buvo būtini žalai atsirasti. Kitaip tariant, tai, kad atliktų veiksmų laikotarpis buvo net labai skirtingas, netrukdo teismui grįžti žalos nedalomumo ir kartu pripažinti atsakovus vienodai iš esmės prisidėjusius prie galutinės (visa apimtimi) žalos atsiradimo. Vis dėlto kyla pagrįstų abejonių dėl tėvo ir sūnaus veiksmų kvalifikavimo kaip objektyviojo bendrininkavimo. Byloje nustatyta, kad sūnui buvo žinoma, jog į jo asmeninę sąskaitą buvo pervesti tėvo bankrutuojančiai įmonei priklausantys pinigai bei tai, kad jai ir tėvui taikomi apribojimai, sūnus sutiko, kad skirtos lėšos būtų pervedamos į jo asmeninę sąskaitą, taip sudarant galimybę tėvui jomis disponuoti. Taigi, kyla klausimas, kodėl negalima kvalifikuoti bendro sutarimo daryti žalos, kai tėvas ir sūnus susitaria dėl veiklos modelio, kuris sukelia žalą. Kadangi šiuo atveju egzistuoja aiškus susitarimas sąmoningai, tyčia padaryti žalą, šio darbo autorės nuomone, tai turėtų būti vertinama kaip subjektyvusis bendrininkavimas.

Visgi, nepaisant šio teismų praktikos pavyzdžio, darbo autorės nuomone, solidariosios atsakomybės taikymas subjektyvaus bendrininkavimo atveju daug probleminių aspektų nesukelia. Daugiau problematikos praktikoje kelia objektyviojo bendrininkavimo kvalifikavimas, t. y. kuomet kyla poreikis atriboti solidarią civilinę atsakomybę nuo dalinės civilinės atsakomybės. Solidariosios ir dalinės atsakomybių atribojimo klausimas ilgą laiką išliko probleminiu aspektu tiek teisės doktrinoje (Selelionytė-Drukeitinienė, 2010, p. 234), tiek teismų praktikoje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. apžvalga). Jau Romėnų teisėje šias civilinės atsakomybės formas reglamentuojančių taisyklių taikymas kėlė nemažai problemų (Zimmermann, 1996, p. 991-993). Dėl sunkumų, susijusių su dalinės atsakomybės atveju sukeltos žalos dalių nustatymu bylose, kuriose yra keli žalos sukėlę asmenys, taip pat dėl tokiose bylose nukentėjusiesiems suteikiamos ypatingos apsaugos, dauguma Europos teisinių sistemų

tokiais atvejais taiko solidariąją civilinę atsakomybę (Ligüerre, 2019, p. 263). Vis dėlto, solidariosios civilinės atsakomybės taikymas neturėtų būti suabsoliutintas, todėl kyla klausimas, kokiais principais remiantis, teismas turėtų nustatyti, kokia dalinė ar solidarioji atsakomybė turėtų būti taikoma konkrečiu atveju. Į šį klausimą atsakyti gali padėti priežastinio ryšio analizė. Tačiau, norint suprasti, kaip priežastinio ryšio nustatymo procesas padeda spręsti vieną aktualiausių probleminių aspektų – solidariosios ir dalinės atsakomybių atribojimo klausimą, svarbu pirmiausia išanalizuoti priežastinio ryšio nustatymo taisykles.

2.2. Priežastinio ryšio nustatymo daugybinio priežastingumo atveju ypatumai

Priežastinio ryšio kaip civilinės atsakomybės sąlygos nustatymas kartu reiškia teismo diskreciją svarstyti apie skolininkų daugeto civilinės atsakomybės ribas, t. y. solidariosios arba dalinės civilinės atsakomybės (ne)taikymą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje). Kaip nurodoma kasacinėje jurisprudencijoje, teismas, nustatydamas priežastinį ryšį, turi vengti nepagrįsto skolininkų atsakomybės ribų išplėtimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje). Teismai turi individualizuoti potencialiai atsakingų asmenų veiksmus ir vertinti priežastinio ryšio tarp kiekvieno asmens (ne)teisėtų veiksmų ir kilusios žalos dalį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje). Tai rodo, kad sprendžiant dalinės ir solidariosios atsakomybių atribojimo klausimą, priežastinio ryšio nustatymo procesas tampa itin svarbus.

Kaip pažymi prof. V. Mikelėnas, kai civilinė atsakomybė pasireiškia nuostolių atlyginimu, norint nustatyti skolininkų daugeto atsakomybės apimtį, ypač svarbus tampa vienas iš civilinės teisės pažeidimo sudėties elementų – priežastinis ryšys (Mikelėnas, 2003, p. 337). CK 6.247 straipsnyje įtvirtinta, kad atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmis (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu. Civilinio proceso kodekso 178 straipsnis numato, kad civilinė atsakomybė kyla tik tuomet, jei ieškovas įrodo, kad tarp neteisėtų veiksmų ir žalos yra priežastinis ryšys, išskyrus aptartus atvejus, kai priežastinis ryšys yra preziumuojamas. Kaip nurodo prof. V. Mikelėnas, nepaprastai didelę reikšmę praktikai turi teisingas priežastinio ryšio esmės supratimas, nes jo taikymas apsprendžia civilinės atsakomybės ribas (Mikelėnas, 1995, p. 197). Teisės doktrinoje, nagrinėjančioje priežastinio ryšio sampratą, nėra vieno universalios priežastinio ryšio formuluotės.

Įvairiuose civiliniuose kodeksuose, teismų sprendimuose ir teisės doktrinoje galima aptikti daugybę skirtingų priežastinio ryšio apibrėžimų ir jo teorijų aprašymų (Giesen, 1988, p. 197), todėl sutarimo dėl vieno visiems atvejams taikytinos priežastinio ryšio nustatymo taisyklės, žinoma, nėra (Mikalonienė *et al*, 2019, p. 178). Prof. V. Mikelėnas apibūdintos situacijos priežastimi laiko įstatymų nekonkretumą - jie paprastai nepateikia nei priežastinio ryšio sąvokos, nei jo nustatymo kriterijų, todėl šių klausimų sprendimas tenka teisės doktrinai ir teismų praktikai (Mikelėnas, 1995, p. 98-101). Taigi, nors priežastinis ryšys yra reikšmingas instrumentas sprendžiant sudėtingą civilinės atsakomybės formų atribojimo dilemą, civilinės teisės doktrinoje sutariama, kad jo nustatymas yra vienas kompleksiausių teisės klausimų (Ferey *et al*, 2016, p. 637).

Sprendžiant sudėtingą priežastinio ryšio nustatymo klausimą daugelis Europos jurisdikcijų yra pasirinkę dviejų etapų nustatymo testą¹⁰. Pirmasis etapas apima faktinio (natūralaus) priežastinio ryšio nustatymą (lot. *condition sine qua non*, angl. *cause-in fact*)¹¹, t. y. jo metu yra vertinama konkreti faktinė situacija, siekiant nustatyti, ar tam tikras veiksmas yra žalą sukėlusio veiksnio priežastis, be kurios žala nebūtų atsiradusi. Visgi, neretai pažeidėjo elgesys gali būti ne vienintelė žalos atsiradimo priežastis (Mizaras, 2007, p. 69). Pagal *condition sine qua non* norint įvertinti, ar žalos priežastimi yra atitinkamas veiksmas (neveikimas) ištisoje veiksmų grandinėje, toks veiksmas (neveikimas) hipotetiškai yra eliminuojamas ir yra svarstoma, ar žala būtų atsiradusi. Jeigu, nepaisant eliminuoto veiksmo (neveikimo) žala vis tiek atsirado, galima spręsti, kad toks veiksmas (neveikimas) nėra faktinė tam tikros žalos priežastis (Spier, 2000, p. 127-134). Šio etapo priežastiniam ryšiui nustatyti daugelio valstybių dažniausiai yra naudojamas *sine qua non* (Steel, 2015, p. 16-17) arba NESS (Miller, 2011, p. 323) (angl. *necessary element in a sufficient set*) testai. Lietuvos teismų praktikoje šiame etape paprastai yra naudojamas *sine qua non* testas, kuris lemia būtinumą nustatyti, ar neteisėti veiksmai buvo būtina žalos atsiradimo priežastis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje). Visgi, teismai nutartyse pabrėžia, kad tam tikrose situacijose atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes, dauginio priežastingumo atveju šis testas gali būti modifikuojamas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje). Kitaip tariant, tam tikrais atvejais gali būti taikomas ne būtinos, o pakankamos priežasties

¹⁰ Prie išimčių galima paminėti Belgiją, kuri numato tik iš vieno etapo susidedančio priežastinio ryšio nustatymo testą, tačiau teisės doktrinoje nurodoma, kad praktikoje šio testo taikymas sukelia iš esmės panašias pasekmes kaip ir taikant dviejų etapų testą (Vandenbussche, 2018, p. 1142).

¹¹ Šis etapas užsienio teisės šaltiniuose dar įvardinamas kaip "but for" testas (Dam, 2013, p. 310) arba ekvivalentinė teorija (Vandenbussche, 2018, p. 1142).

testas, t. y. dauginio priežastingumo atveju neteisėti veiksmai bus laikomi padarytos žalos priežastimi ir tais atvejais, kai nustatoma, kad neteisėti veiksmai buvo pakankama žalingų padarinių priežastis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje)¹². Antrasis priežastinio ryšio nustatymo etapas apsprendžia atsakomybės už padarinius ribas, t. y. jo metu nustatomas teisinis priežastinis ryšys (angl. *scope of liability*). Šiame etape egzistuoja nemažai priežastinio ryšio teorijų (pavyzdžiui, artimos priežasties teorija, adekvataus priežastinio ryšio teorija, pažeistos normos apsaugos teorija ir kt.) (Mikelėnas, 1995, p. 196-207), kurios yra pasitelkiamos, siekiant nustatyti, ar už tam tikrą žalą yra atsakingas atsakovas. DCFR 4:101 straipsnio komentaro autoriai laikosi pozicijos, kad vertinant ar kilusi žala gali būti traktuojama kaip atitinkamo veiksmo priežastis, yra atsižvelgiama į tokius elementus: žalos galimumą bei numatomumą, veiksmo pobūdį, žalos tipą, pažeistos socialinio elgesio normos apsaugos tikslą ir tam tikrais atvejais bendrosios politikos vertinimus (Study Group on a European Civil Code *et al*, 2009, p. 3570-3571). Šie elementai nėra vertinami kaip vieninteliai priežastinio ryšio nustatymo etape, tad konkrečių aplinkybių kontekste gali būti atsižvelgiama ir į kitus reikšmingus veiksnius, griežtai neapsiribojant vienos priežastinio ryšio teorijos pripažinimu ir taikymu. Kaip pažymi prof. V. Mikelėnas, nustatinėjant priežastinio ryšio buvimą, neturėtų būti ignoruojamas ir bendrų teisės principų bei teisės normose įtvirtintų moralės nuostatų taikymas, siekiant patvirtinti arba paneigti priežastinio ryšio egzistavimą (Mikelėnas, 1995, p. 207). Tokiu suvokimu vadovaujamasi ir Lietuvos teismų praktikoje – nėra numatyta išimtinės vienos teorijos taikymo, todėl antrajame priežastinio ryšio nustatymo etape taikoma lankstaus priežastinio ryšio teorija¹³ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 9

¹² Pavyzdžiui, vienoje kasacinio teismo byloje buvo nagrinėjamas klausimas dėl neteisingai parengtos turto vertinimo ataskaitos, kuri buvo panaudota turtui įkeisti suteikiant paskolą. Teismas nurodė, kad žalą lėmė ne tik tai, jog bankrutuojanti kredito unija dėl savo prastos finansinės padėties, kurios tinkamai neįvertino atsakingi unijos asmenys, negalėjo grąžinti paskolos, bet ir tai, kad grąžintinos sumos unija negalėjo išsiieškoti iš įkeisto turto, nes jo vertė neatitiko vertintojos parengtoje ataskaitoje nurodyto dydžio. Šiuo atveju dėl neteisingai atlikto žemės sklypo vertinimo paskolos užtikrinimo priemonė neįvykdė jai skirtos funkcijos. Šios aplinkybės leido teismui daryti išvadą, kad vertintoja savo veiksmais (neteisingos turto vertinimo ataskaitos parengimu) prisidėjo prie žalos bankrutuojančiai kredito unijai kilimo sąlygų sudarymo, sukurdamą tam prielaidas, todėl konstatavo, kad turto vertintojos neteisėtus veiksmus su žalingais padariniais siejo pakankamas priežastinis ryšys (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje).

¹³ Lankstaus priežastinio ryšio teorija reiškia, kad teismas, sprenddamas dėl civilinės atsakomybės taikymo, gali atsižvelgti į ieškovo ir atsakovo interesus, nukentėjusiojo elgesį, žalos padariusio asmens kaltės laipsnį, šalių turtinę padėtį ir pan. (Mikelėnas *et al*, 2003, p. 338). Pavyzdžiui, vertinant priežastinio ryšio nustatymo klausimą doktrinoje „plonos kaukolės“ taisyklės kontekste diskutuojama dėl poreikio atsižvelgti į nukentėjusiojo didesnę psichologinę jautrumą sprendžiant dėl civilinės atsakomybės taikymo apimties (Morkūnaitė, 2021, p. 272).

d. nutartis civilinėje byloje). Faktinio ir teisinio priežastinio ryšio dichotomiją galima matyti įtvirtintą ir viename iš negriežtosios teisės aktų – PETL priežastiniam ryšiui reglamentuoti skirtos taisyklės yra suskirstytos į dvi dalis: 3:101 - 3:106 straipsniai yra skirti faktiniam priežastiniam ryšiui („*Condition sine qua non* ir kitos sąlygos), o 3:201 straipsnis teisiniam priežastiniam ryšiui („Atsakomybės ribos“). DCFR, priešingai nei PETL, nedaro aiškaus atskyrimo tarp faktinio ir priežastinio ryšio. Nors teisės doktrinoje griežtas šių dviejų priežastinio ryšio nustatymo etapų atskyrimas susilaukia kritikos (Mikalonienė *et al*, 2019, p. 179-180), jis vis dar išlieka reikšmingas sprendžiant civilinės atsakomybės klausimą. Kaip numato PETL 3:201 straipsnis, dėl teisiniam ir faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinų kriterijų sprendžiama tik tuomet, kai veiksmas yra priežastis (taisyklių reglamentuojančių faktinį priežastinį ryšį) prasme. Vadinasi, faktinis priežastinis ryšys yra laikytinas teisinio priežastinio ryšio būtina sąlyga ir jo nesant, toliau teisinės atsakomybės ribos apskritai neturi būti nustatomos. Dėl šios priežasties kritikuotina Lietuvos kasacinio teismo praktika, kurioje teigiama, kad vertinant neveikimu sukeltą žalą, civilinei atsakomybei kilti gali pakakti teisinio priežastinio ryšio, net jei faktinis priežastinis ryšys nėra nustatytas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje). Pavyzdžiui, vienoje kasacinio teismo nutartyje buvo pateiktas išaiškinimas, kad *priežastinio ryšio nustatymo ypatumas neveikimo atveju yra tas, jog šiuo atveju nėra veiksmo, dėl kurio galėtų būti sprendžiama, ar jis pripažintinas conditio sine qua non konkrečių neigiamų padarinių atžvilgiu, todėl nėra ir faktinio priežastinio ryšio* (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje). Tokiose situacijose, kai neveikimu sukuriama neigiami padariniai, turėtų būti dvejojama ne dėl faktinio priežastinio ryšio būtinumo atsakomybei, bet *sine qua non* testo netinkamumo faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti, išryškėjančio daugybinio priežastingumo atveju, t. y. kaip minėta, kai egzistuoja kelios neigiamus padarinius sukeliančios priežastys (Ferey *et al*, 2016, p. 642). Vis dėlto, negalima teigti, kad šis kasacinio teismo aiškinimas yra vienintelis ir nusistovėjęs, nes pastarųjų keletu metų laikotarpiu pastebimas teismų praktikos formavimas tinkama linkme, t. y. akcentuojamas faktinio priežastinio ryšio nustatymo būtinumas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje). Toks naujausias Lietuvos teismo vertinimas iš esmės koreliuoja ir su Europos modeliniais teisės aktais. Nors PETL 3:101 straipsnis nurodo veiklą ar veiksmą kaip nukentėjusio asmens žalos priežastį, tačiau taip pat ir neveikimo atveju yra taikomas *conditio sine qua non* testas, tačiau jis yra formuluojamas vertinant, ar žala būtų kilusi, jeigu atsakovas būtų veikęs pagal teisės keliamus reikalavimus. Kitaip tariant, jeigu

vertinamu atveju žala nebūtų kilusi, faktinis priežastinis ryšys būtų laikomas nustatytu. Taigi, visais atvejais priežastinio ryšio nustatymas turi apimti ir pirmąjį jo vertinimo etapą, nes, kaip akcentuoja ir E. Zemlytė, faktinis priežastinis ryšys yra nors ir nepakankama, bet būtina teisinio priežastinio ryšio (ir apskirtai civilinės atsakomybės) sąlyga (Mikalonienė *et al*, 2019, p. 183-184).

Taigi, kaip galima pastebėti, paprastai doktrinoje aptariami priežastinio ryšio nustatymo konceptualūs aspektai atspindi, kad priežastinio ryšio nustatymo klausimas, ypač daugybinio priežastingumo atveju, sprendžiant dėl civilinės atsakomybės taikymo yra sudėtingas (Morkūnaitė, 2021, p. 263; Mikalonienė *et al*, 2019, p. 203). Kadangi ši civilinės atsakomybės sąlyga negali būti išsamiai reglamentuota dėl jos nustatymo kompleksiško, pagrindinį vaidmenį nustatant priežastinį ryšį atlieka teismų praktika ir doktrina. Dėl šios priežasties bylos baigties nuspėjamumas priklauso ne tiek nuo to, kaip detalai priežastinis ryšys bus sureguliuotas įstatymuose, kiek nuo to, kaip teismai ir doktrinos formuotojai jį aiškins bei taikys praktikoje.

2.3. Solidariosios atsakomybės, kylančios objektyviojo bendrininkavimo atveju, atribojimas nuo dalinės atsakomybės

Nors teismo sprendimas turi būti motyvuotai pagrįstas vienos iš civilinės atsakomybės formų (dalinės arba solidariosios) taikymu, pastebėta, kad neretai tokios analizės stokojama, nenurodant tam tikro vertinimą lėmusių aplinkybių (Morkūnaitė, 2021, p. 120; Mikalonienė *et al*, 2019, p. 233). Tiriant subjektyviojo bendrininkavimo atvejį esminis nustatinėjamas dalykas yra bendrininkų veikimas kartu, o objektyviojo bendrininkavimo atveju – kiekvieno pažeidėjo veiksmų (neveikimo) ryšys su ta pačia kilusia žala. Todėl, skirtingai nei subjektyviojo bendrininkavimo atveju, esant objektyviam bendrininkavimui priežastinis ryšys nėra preziumuojamas, tad turi būti atskleistas tiek faktinis, tiek teisinis kiekvieno neteisėto veiksmo ir kilusių neigiamų padarinių priežastinis ryšys (Mikalonienė *et al*, 2019, p. 218). Vadinasi, objektyvaus bendrininkavimo atveju pirmajame priežastinio ryšio nustatymo etape yra pasitelkiamas *sine qua non* testas faktiniam priežastiniam ryšiui nustatyti, o antrajame etape analizuojama ar padariniai teisiškai nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje). Sprendžiant dalinės ir solidarios atsakomybės atribojimo klausimą, ankstesnėse kasacinio teismo nutartyse galima aptikti formuotą principą, jog tais atvejais, kai priežastinio ryšio tarp pažeidėjų veiksmų ir atsiradusios žalos pobūdis yra skirtingas, t. y. kai vieno pažeidėjo veiksmai buvo tiesioginė žalos atsiradimo priežastis, o kito veiksmai

tik netiesiogiai turėjo įtakos žalos atsiradimui, pažeidėjų atsakomybė bus dalinė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje). Visgi, tokia teismų praktika kritikuotina, nes tai, kad priežastinis ryšys yra skirtingo pobūdžio, nereiškia, kad žalos nebuvo padaryta bendrai. Tiek CK 6.279 straipsnio 1 dalis, tiek pirmiau minėti negriežtosios teisės šaltiniai numato solidariosios civilinės atsakomybės taikymą tais atvejais, kai žala buvo sukelta keliems asmenims veikiant bendrai, nevertinant priežastinio ryšio pobūdžio, tokį reguliavimą siejant su tikslingesniu nukentėjusiojo interesų užtikrinimu. Tačiau, svarbu pažymėti, kad šios formuotos taisyklės naujesnėje teismų praktikoje nebepastebima (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-53-611/2020).

Siekiant atriboti solidarią ir dalinę atsakomybę, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo išaiškinimuose formuoja taisyklę, kad, jei dėl asmens veiksmų ar neveikimo jau padaryta žala tik padidėtų ir tas padidėjimas galėtų būti atribotas nuo pirminės žalos, tokiu atveju žala būtų dali ir bendrininkams būtų taikoma dalinė atsakomybė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje). Tokiu atribojimo kriterijumi vadovaujamasi ir užsienio valstybėse, pavyzdžiui, Prancūzijos teisės doktrinoje teigiama, kad, už žalą atsakingam asmeniui dalinė atsakomybė taikoma su sąlyga, kad tokią dalį galima nustatyti (Ligüerre, 2019, p. 263). Pagal Lietuvos teismų praktiką yra įdomių pavyzdžių šių dviejų civilinės atsakomybės formų atribojimo kontekste. Pavyzdžiui, vienoje byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl solidariosios atsakomybės taikymo VĮ Registrų centrui ir notarui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje). Moteris pateikė prašymą nekilnojamojo turto registro tvarkytojui be jos žinios neteikti jokių duomenų apie jai nuosavybės teise priklausančią turtą. VĮ Registrų centras nepaisęs šio prašymo išdavė dokumentus apie jos nuosavybę asmenims, kurie vėliau buvo pripažinti kaip darantys nusikalstamą veiką. Šie asmenys kreipėsi pas notarą, patvirtinti išduotus dokumentus. Byloje buvo pripažinta, kad tiek VĮ Registrų centras padarė neteisėtus veiksmus išduodamas dokumentus, tiek notaras veikė neteisėtai patvirtindamas žemės sklypo pirkimo–pardavimo sutartį neturėdamas visų duomenų apie sutarties šalis. Dėl profesinio nerūpestingumo notaro veiksmai buvo įvertinti kaip viena iš priežasčių sukėlusių žalą, t. y. ieškovė įgijo nekilnojamąjį turtą iš asmens, neturėjusio teisės juo disponuoti. Teismas šioje byloje konstatavo, kad šiuo atveju suklautojusių dokumentus asmenų veiksmai ir notaro veiksmai patenka į objektyvųjį bendrininkavimą, t. y.

objektyvųjį priežastingumą, nes asmenys veikia savarankiškai. Nutartyje plėtojama praktika ir tai, kokio pobūdžio priežastinis ryšys turi būti nustatytas objektyviojo bendrininkavimo atveju: pirma, turi būti atskiros savarankiškos priežastys; antra, kiekviena iš priežasčių prisideda prie visos žalos atsiradimo; trečia, kiekviena iš priežasčių yra būtina, kad tokia žala atsirastų. Tokiu atveju susiformuoja objektyvusis bendrininkavimas, kuris sąlygoja galimybę, teismo manymu, taikyti solidarią atsakomybę, nes nustatomas žalos nedalomumas. Panašų vertinimą teismas pateikė ir byloje, kurioje buvo sprendžiamas solidariosios antstolio ir teismo atsakomybės klausimas, kuomet antstolis sudarė turto pardavimo iš varžytinių aktą, o teismas jį patvirtino (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje).

Vis dėlto, pastebima, kad teismų praktikoje panašioje situacijoje teismas gali prieiti ir priešingą išvadą. Pavyzdžiui, vienoje byloje buvo sprendžiamas eismo įvykio kaltininko ir valstybės pareigūnų solidariosios atsakomybės klausimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje). Nagrinėjamoje byloje buvo vertinama situacija, kuomet įvykus eismo įvykiui, kurį sukėlė transporto priemonės vairuotojas, į įvykio vietą atvykę policijos pareigūnai netinkamai sureguliuavo eismą. Dėl šios priežasties, pro šalį važiuosianti kita transporto priemonė pataikė į autoavarijos vietoje stovėjusią transporto priemonę, sukeldama papildomą žalą. Teismas, įvertinęs aplinkybes, nusprendė taikyti dalinę civilinę atsakomybę, motyvuodamas tuo, kad žalos atsiradimui įtaką darę veiksmai nebuvo vienodai reikšmingi. Teismas pripažino valstybės atsakomybę, nes policijos pareigūnai netinkamai sureguliuavo eismą, tačiau laikė šį veiksnių mažiau reikšmingu žalos atsiradimui, didesnę atsakomybės dalį priskirdamas transporto priemonei, sukėlusiai pirminį eismo įvykį. Gali kilti klausimas, kodėl šios trys nutartys pasitelktos kaip pavyzdžiai. Darbo autorės nuomone, šiose bylose susiklostė panašios situacijos, bet prieiti skirtingi rezultatai. Vienoje byloje teismas teigia esant objektyviam bendrininkavimui bei taiko solidariąją atsakomybę, tačiau kitoje byloje, išvelgia dalinę prievolę, nekvalifikuoja objektyviojo bendrininkavimo ir pritaiko dalinę atsakomybę, nes veiksmai nevienodai prisideda prie padarinių atsiradimo, nėra vadinamosios veiksmų įtakoje sutampančios žalos, kurią tie veiksmai gali sukelti, t. y. tokie nevienodo laipsnio veiksmai. Vis dėlto, remiantis anksčiau aptartų bylų logika, eismo įvykio byloje taip pat turėtų teigti, kad nors policijos pareigūnų ir eismo įvykį sukėlusio transporto priemonės valdytojo veiksmai buvo savarankiški, bet kiekvienas iš šių veiksmų prisidėjo prie mirtino sužalojimo. Kitaip tariant, jeigu policijos pareigūnai būtų tinkamai sureguliuavę eismą, nebūtų mirtino sužalojimo. Tai reiškia, kad ir jų veiksmai prisidėjo prie žalos atsiradimo visa apimtimi prie mirtino sužalojimo. Visgi, šioje nutartyje visai kitokia išvada padaroma - nors ir

pripažįstama, kad policijos pareigūnų neveikimas buvo pakankama padarinių atsiradimo priežastis, neprieinama prie žalos nedalomumo veiksmų požiūriu.

Nors solidariosios civilinės atsakomybės taikymas tam tikrais atvejais yra ne tik galimas bei ir būtinas, jis neturėtų būti suabsoliutintas. Ši civilinės atsakomybės forma neturėtų būti taikoma neatlikus tinkamos teisinio priežastinio ryšio nustatymo analizės. Pastebima, kad neretai teismų praktikoje kyla sunkumų vertinant priežastinį ryšį ir siekiant nustatyti solidariai atsakingų asmenų civilinės atsakomybės apimtį. Pasitaiko tiek atvejų, kai skolininkų atsakomybė nepagrįstai išplečiama, tiek atvejų, kai ji pernelyg apribojama kreditoriaus nenaudai. Ypač daugybinio priežastingumo situacijose itin svarbu aiškiai nustatyti, kiek kiekvieno veiksmo įtaka buvo reikšminga žalos atsiradimui bei ar egzistuoja žalos nedalomumas. Tačiau, kaip matyti iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių analizės, šiuo metu nėra aiškių ir nuoseklių taikomų kriterijų, kurie leistų tiksliai atriboti dalinę ir solidariąją civilinę atsakomybę. Tai lemia teismų sprendimų nevienodumą ir apsunkina prognozuojamumas bylose, kuriose keli savarankiškai veikiantys asmenys savo veiksmais (neveikimu) prisideda prie žalos atsiradimo. Atsižvelgiant į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo argumentuotus ir pagrįstus išaiškinimus, manytina, kad dalinės ir solidariosios atsakomybių atribojimo problemai spręsti tinkamiausias instrumentas yra tolimesnis teismų praktikos vystymas. Norint išvengti ydingos praktikos pasitaikymo, žemesnių instancijų teismai turėtų atsižvelgti į kasacinio teismo paskatas nagrinėti ir vertinti aplinkybes, susijusias su konkrečiam asmeniui tenkančia atsakomybės dalimi, bei atlikti išsamią kiekvieno potencialiai atsakingo asmens veiksmų santykio su kilusiais padariniais, t. y. priežastinio ryšio, analizę.

2.4. Solidariosios atsakomybės objektyviojo bendrininkavimo pagrindu teisinis pagrįstumas

Jau minėta, kad subjektyviojo bendrininkavimo atveju, skirtingai nei objektyviojo bendrininkavimo, kiekvieno iš atsakingų asmenų veiksmų ir kilusios žalos ryšys nėra nustatinėjamas. Tai reiškia, kad tokiu atveju iš esmės yra taikoma solidariųjų skolininkų veiksmų ir visų kilusių neigiamų padarinių prezumpcija (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje). Tokia pozicija doktrinoje grindžiama suvokimu, kad bendrųjų civilinės atsakomybės taisyklių (pagal kurias turi būti nustatytos visos civilinės atsakomybės sąlygos) taikymas reikštų pernelyg didelę įrodinėjimo našta žalą patyrusiam asmeniui ir galiausiai atsakomybės netaikymą vienam ar keliems pažeidėjams, kurie turėjo tikslą sukelti neigiamus padarinius (Mikalonienė *et al*, 2019, p.

208-209). Subjektyvaus bendrininkavimo teisinis pagrindas yra CK 6.279 straipsnio 1 dalis ir CK 6.6 straipsnio 3 dalis, kurie numato solidariąją atsakomybę, kai žala yra padaroma kelių asmenų bendrais veiksmais. Teisės doktrinoje, sutinkama pozicijų, teigiančių, kad esant objektyviam bendrininkavimui, taip pat turėtų būti referuojama į CK 6.279 straipsnio 1 dalį, taikomą kartu su CK 6.6 straipsnio 3 dalimi (Selelionytė - Drukteinienė, 2010, p. 247). CK komentare aiškinant 6.279 straipsnio 1 dalį nurodoma, kad solidarioji atsakomybė taikoma, kai asmenys bendrais veiksmais padaro žalos (Mikelėnas *et al*, 2003, p. 387). CK komentare nedetalizuojama, ką reiškia „bendri veiksmai“, tik nurodoma, kad bendru žalos padarymu laikomi atvejai, kai žala yra kelių asmenų veiksmų padarinys (Mikelėnas *et al*, 2003, p. 387). Iš tokio CK 6.279 straipsnio 1 dalies aiškinimo atrodytų, kad savarankiškai veikusių asmenų atsakomybės už padarytą žalą teisiniu pagrindu galėtų būti minėtas straipsnis, nes objektyvaus bendrininkavimo atveju yra kelių asmenų veiksmais padaroma žalos. Be to, Lietuvos kasacinėje jurisprudencijoje kvalifikuojant objektyvųjį bendrininkavimą, teisiniui pagrindimui yra remiamasi CK 6.279 straipsnio 1 dalimi (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje). Negalima teigti, kad toks aiškinimas yra vienareikšmiškai neteisingas. Vis dėlto, kasacinio teismo 6.279 straipsnio 1 dalies nuostatos aiškinimas leidžia manyti, kad „bendri veiksmai“ reiškia sąmoningą susitarimą tarp kelių asmenų sukelti žalą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje). Be to, atsižvelgiant į tai, kad pagal kasacinio teismo formuojamą praktiką objektyviojo bendrininkavimo atveju turi būti nustatytos visos kiekvieno bendraskolio civilinės atsakomybės sąlygos, kyla pagrįsta dvejonė dėl tokiu atveju taikomo teisinio pagrindo tinkamumo. Keltinas klausimas - jeigu teismas priežastingumą vertina kaip objektyvųjį bendrininkavimą, koks teisinis pagrindas tam yra CK.

Lietuvos doktrinoje, bendrininkavimo (siaurąja prasme) išskyrimas į objektyvųjį ir subjektyvųjį, o ne dalinės atsakomybės taikymas, sulaukia palankaus vertinimo (Mikalonienė *et al*, 2019, p. 220). Taip yra dėl keleto priežasčių. Pirmiausia, pasitelkus priežastinį ryšį ir nustatčius, kad savarankiškai veikusių asmenų veiksmai prisidėjo prie visos žalos atsiradimo, o ne tik jos dalies, dalinės atsakomybės taikymas būtų teisiškai nekorektiškas. Antra, žvelgiant iš kreditoriaus interesų apsaugos perspektyvos, toks bendrininkavimo atribojimas užtikrina realų teisės į visą žalą atlyginimą įgyvendinimą. Nors, turint omenyje anksčiau analizuotą notaro, Registrų centro ir nusikalstamus veiksmus atlikusių asmenų bylą, solidariosios atsakomybės taikymas esant skirtingam tokių savarankiškai veikusių asmenų kaltės laipsniui gali kelti klausimų dėl visos atsakomybės už žalą principo tinkamumo, verta prisiminti, kad solidarumas pirmiausia siekia apsaugoti

kreditoriaus, t. y. nukentėjusiojo, interesus. Sutiktina su E. Zemlytės pozicija, kad, nors formaliai vertinant, taikant dalinę atsakomybę visais savarankiškai veikusių asmenų žalos padarymo atvejais nebūtų paneigtas teisės į visišką žalos atlyginimą įgyvendinimas, turėtų būti vertinamas ne formalus, o realus tokios prievolės įvykdymo įgyvendinimas. Kitaip tariant, turėtų būti atsižvelgta į bendraskolių nemokumo rizikos galimybę, laiko sąnaudas ir išlaidas (Mikalonienė *et al*, 2019, p. 222). Trečia, žvelgiant iš bendraskolių interesų pusės, dalinės atsakomybės taikymas suponuotų nepagrįstą tyčia veikusių asmenų atlygintinės žalos dalies sumažinimą. Nėra teisinga susiaurinti tyčia žalą sukėlusio bendraskolio ribas. Ypač svarbu pabrėžti, kad tyčia veikęs asmuo neturėtų turėti galimybės sumažinti savo atsakomybę vien dėl to, kad egzistuoja kiti dalinės atsakomybės pagrindu atsakingi bendraskoliai. Jei asmuo sąmoningai ėmėsi neteisėtų veiksmų, pavyzdžiui, pateikė notarui suklastotą dokumentą, jis ne tik sukėlė žalą trečiajam asmeniui, bet ir atliko neteisėtus veiksmus ir prieš kitą bendraskolį. Tokiais atvejais teisingumo principas reikalauja, kad tyčia veikęs asmuo būtų pilna apimtimi atsakingas už padarytą žalą, nes jo veiksmai buvo ne tik neteisėti, bet ir sąmoningai nukreipti į teisės pažeidimą (Mikalonienė *et al*, 2019, p. 222). Taigi, sutiktina su E. Zemlytės vertinimu, kad savarankiškai veikiantiems asmenims ir bendrai veikiantiems asmenims to paties „solidarumo“ taikyti negalime. Nei doktrinoje, nei teismų praktikoje nėra siūloma realiai atsisakyti pagrindinės pozicijos, kad solidarioji atsakomybė turi būti taikoma tais atvejais, kai nedaloma žala padaroma kelių savarankiškai veikusių asmenų neteisėtais veiksmais (Morkūnaitė, 2021, p. 281). PETL 9:101 ir DCFR 6:105 straipsniai tokiais atvejais siekdami užtikrinti nukentėjusiojo asmens interesų apsaugą rekomenduoja taikyti solidariąją civilinę atsakomybę, kas, be kita ko, atspindi ir daugelyje Europos valstybių vyraujantį požiūrį.

Kadangi objektyvusis bendrininkavimas nėra bendras asmenų susitarimas daryti žalos, o yra atskiri savarankiški veiksmai, būtini visai žalai atsirasti, reikia turėti teisės šaltinį, numatantį, koku pagrindu taikome solidariąją civilinę atsakomybę ir kuo remiantis išvystome objektyvųjį bendrininkavimą. Iš vienos pusės, norint surasti tokiai situacijai teisinį pagrindimą dabartiniame galiojančiame Lietuvos teisiniame reglamentavime, galima teigti, kad objektyviojo bendrininkavimo atveju kylančios deliktinės atsakomybės pagrindas yra CK 6.6 straipsnio 1 dalis, įtvirtinanti nuostatą, kad solidarioji prievolė atsiranda „prievolės dalykui esant nedaliam“. Objektyviojo bendrininkavimo atveju, teismai nutartyse akcentuoja žalos nedalomumą, o tai kartu daro civilinės atsakomybės prievolės dalyką, t. y. pareigą atlyginti žalą, kaip nedalią pareigą.

Vis dėlto, teisės doktrinoje galima rasti siūlymų Lietuvoje šią problemą spręsti remiantis užsienio valstybių teisiniu reglamentavimu, kadangi ši problema nėra svetima

Europos šalims, perėmusioms Prancūzijos civiliniame kodekse įtvirtintą solidariųjų prievolių koncepciją (Mikalonienė *et al*, 2019, p. 223). Atsižvelgiant į tai, kad Prancūzijos civilinis kodeksas buvo pagrindinis šaltinis, kuriuo rėmėsi tuometinis Nyderlandų įstatymų leidėjas, 1838 m. Nyderlanduose galiojusiame civiliniame kodekse jau egzistavo esminė takoskyra tarp solidariųjų prievolių (pranc. *obligations solidaires*) ir prievolių *in solidum* (pranc. *obligations in solidum*) (Rogers, 2004, p. 136). Pastaroji prievolių rūšis kodifikuota nebuvo, ji, remiantis Prancūzijos teismų praktikoje suformuota *obligations in solidum* doktrina (Ligüerre, 2019, p. 264), buvo išvystyta ir Nyderlandų kasacinėje jurisprudencijoje. Nors pagal Nyderlandų dabar galiojantį įstatyminį reglamentavimą dogmatiniu požiūriu nėra daromo išskyrimo specifinėmis nuostatomis tarp subjektyvaus bendrininkavimo (ol. *mittäter*) ir objektyvaus bendrininkavimo (ol. *nebentäter*), abi šios bendrininkavimo formos yra talpinamos tame pačiame straipsnyje (Boom, 2004, p. 136). Tai yra, Nyderlandų civilinio kodekso 6:102 straipsnio 1 dalis aiškiai numato solidariąją atsakomybę objektyviojo bendrininkavimo atveju (Burgerlijk Wetboek, 1992). Solidariosios atsakomybės taikymo taisyklių patikslinimo poreikis iškilęs ir pačioje Prancūzijoje. Atkreipiant dėmesį į praktikoje daromą skirtumą tarp šių dviejų prievolių rūšių, Prancūzijos įstatymų leidėjui 2020 m. svarstymui buvo pateiktas civilinės atsakomybės reformos projektas „Réforme de la responsabilité civile“. Prancūzijos civilinio kodekso 1267 straipsnio pakeitime siūloma numatyti bendrą taisyklę dėl kelių žalą padariusių asmenų: „kai už tą pačią žalą yra atsakingi keli asmenys, jie solidariai atsako už žalos atlyginimą ją patyrusiam asmeniui“¹⁴ (Réforme de la responsabilité civile, 2020).

Nors Prancūzijoje *obligations in solidum* doktrina veikia kaip solidarioji civilinė atsakomybė, nes leidžia žalą patyrusiam asmeniui reikalauti žalos atlyginimo iš bet kurio atsakingo už žalą asmens, tačiau, skirtingai nei bendrais veiksmais žalos sukėlusių asmenų atsakomybės atveju, savarankiškai veikusiems subjektams taikomi tik kai kurie solidarumo padariniai, t. y. taip vadinamieji antriniai solidariosios prievolės padariniai (angl. *secondary solidary effects of solidarity*) netaikomi (Ligüerre, 2019, p. 264). Antriniai solidariosios prievolės padariniai apima atvejus, kai kreipimasis į teismą dėl prievolės įvykdymo į vieną iš skolininkų nutraukia senaties terminą ir kitų bendraskolių atžvilgiu, taip pat, kai reikalavimas dėl palūkanų vienam solidariajam skolininkui sukelia teisinius padarinius ir kitiems solidariesiems bendraskoliams (Ligüerre, 2019, p. 267). Taigi, nors prievolė *in solidum* turi panašumų į įprastą solidariąją prievolę, analogiškos normos įtvirtinimas CK, reikalaujant atitinkamų korekcijų ir bendrame solidariųjų prievolių teisiniame

¹⁴ Pranc. *Lorsque plusieurs personnes sont responsables d'un même dommage, elles sont solidairement tenues à réparation envers la victime.*

reglamentavime (Mikalonienė *et al*, 2019, p. 224). Pavyzdžiui, manytina, kad solidariosios savarankiškai veikusių asmenų atsakomybės už žalą atveju negalėtų būti taikoma CK 6.12 straipsnio nuostata teigianti, kad vieno bendraskolio pareiškimas, jog jis pripažįsta skolą, taikomas visiems bendraskoliams. Tokia situacija pernelyg suvaržytų ir apribotų bendraskolių teises bei gynybos nuo pareikštų reikalavimų galimybes (Mikalonienė *et al*, 2019, p. 223-224).

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad, kadangi objektyvusis bendrininkavimas nėra bendras asmenų susitarimas daryti žalos, o yra atskiri savarankiški veiksmai, būtini visai žalai atsirasti, pirma, galėtų būti koreguojama formuojama teismų praktika nurodant solidariosios prievolės kilimo pagrindą prievolės dalykui esant nedaliam CK 6.6 straipsnio 1 dalies kontekste. Antra, turint omenyje tai, kad visiškai vienodų nuostatų taikymas deliktinei atsakomybei objektyviojo ir subjektyviojo bendrininkavimo atveju būtų neteisingas, siekiant išvengti bendraskolių teisių bei gynybos nuo pareikštų reikalavimų suvaržymo, remiantis užsienio valstybių pavyzdžiu galima būtų svarstyti papildomų tokios atsakomybės atveju taikytinų taisyklių tikslinimą.

2.5. Bendraskolių atgręžtinio reikalavimo teisės pagrindų problematika

Išnagrinėjus žalą patyrusio asmens ir žalą sukėlusių asmenų tarpusavio santykį (išorinį aspektą), svarbu išanalizuoti ir solidariųjų bendraskolių tarpusavio santykį (vidinį aspektą) (European Group on Tort Law, 2005, p. 138). Kitaip tariant, pritaikius solidariąją civilinę atsakomybę ir vienam ar daliai bendraskolių įvykdžius prievolę kreditoriui, kyla klausimas dėl atgręžtinių bendraskolių tarpusavio reikalavimų pagrindų. CK 6.9 straipsnio 1 dalis įtvirtina, kad tokiu atveju bendraskolis turi teisę regreso tvarka reikalauti iš visų kitų solidariai atsakingų bendraskolių lygiomis dalimis to, ką jis įvykdė kreditoriui, atskaičius jam tenkančią dalį. Kitaip tariant, solidariąją prievolę įvykdžiusiam bendraskoliui kiti bendraskoliai tarpusavyje turi dalines prievoles. Lygių dalių bendraskolių tarpusavio atgręžtiniais reikalavimams prezumpcija yra būdinga ir kitoms Europos valstybėms¹⁵, bei yra įtvirtinta Europos modeliniuose teisės aktuose¹⁶. Visgi, teismų praktikoje yra išaiškinta, kad, kai solidarioji pareiga kreditoriui kyla iš deliktinių teisinių santykių, skolininkų tarpusavio atgręžtiniais reikalavimams turi būti taikomos CK 6.279 straipsnio 2 dalies ir 6.280 straipsnio 2 dalies normos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje). CK 6.279 straipsnio 2 dalis įtvirtina, kad kiekvieno solidariai

¹⁵ Pavyzdžiui, lygių dalių bendraskolių tarpusavio atgręžtiniais reikalavimams prezumpciją numato Nyderlandų civilinio kodekso 6.1 straipsnis, taip pat Prancūzijos 1213 straipsnis.

¹⁶ Pavyzdžiui, PECL 10:106 straipsnio 1 dalis bei DCFR 4:106 straipsnio 1 dalis, UNIDROIT principų 11.1.9.

atsakingo bendraskolio dalis nustatoma atsižvelgiant į kiekvieno iš jų kaltę, išskyrus, kai įstatymas numato kitokius dalių nustatymo kriterijus. CK 6.280 straipsnio 2 dalis įtvirtina, kad solidariosios kelių asmenų civilinės atsakomybės atveju kiekvieno bendraskolio dalis nustatoma atsižvelgiant į kiekvieno kaltę, tačiau kai jų kaltės nustatyti nemanoma, taikoma prezumpcija, kad jų dalys yra lygios. Tai reiškia, kad sprendžiant dėl solidariai atsakingų asmenų tarpusavio reikalavimų, gali būti nukrypstama nuo lygių dalių principo atsižvelgiant į kiekvieno iš bendraskolių kaltę, jos formą, skolininko atliktų neteisėtų veiksmų pobūdį ir kitas skolininko kaltės dydžiui galinčias turėti reikšmės aplinkybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje).

Atsižvelgiant į tai, kad CK, reglamentuodamas iš esmės analogiškus santykius, t. y. santykius tarp solidariųjų bendraskolių, vienam iš jų įvykdžius prievolę kreditoriui, vartoja skirtingas sąvokas, pirmiausia kyla klausimas – kokia tvarka už bendraskolius prievolę įvykdęs asmuo turi teisę reikalauti jų prievolės įvykdymo – regreso ar subrogacijos? Teisės mokslininkų pripažįstama, kad dėl dviprasmiškų formuluočių CK, nenuoseklių paaiškinimų teisės doktrinoje bei nepakankamai aiškios teismų praktikos, šis klausimas yra vienas daugiausiai neaiškumų keliantis jau nuo pat pirmųjų CK įsigaliojimo metų (Didžiulis, 2023, p. 166). Visgi, šių sąvokų suvokimas yra labai svarbus, nes regreso atveju prievolės užtikrinimo būdai prarandami, tuo tarpu subrogacijos atveju kartu su pagrindine prievole pereina ir akcesorinės prievolės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje).

Kaip minėta, pagal bendrą taisyklę, solidarią prievolę įvykdęs bendraskolis įgyja teisę pareikšti regresinį reikalavimą kitiems bendraskoliams, todėl nėra visiškai tikslu teismų praktikoje teigti, kad bendraskolis perima kreditoriaus teises pagal įstatymą CK 6.114 straipsnio 3 punkto pagrindu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje). Kitaip tariant, iš bendraskolio prievolės įvykdymo susiformavusio pirminio regreso, t. y. naujos prievolės sukūrimo, įvardinimas kaip kreditoriaus teisių perėmimas pagal subrogacijos normas gali klaidinti. Taip pat paminėtina, kad nors deliktiniuose teisiniuose santykiuose taikomas (CK 6.9 straipsnį detalizuojantis) CK 6.280 straipsnis aiškiai nenumato, kokia tvarka solidariąją prievolę įvykdęs bendraskolis įgyja teisę reikalauti sumokėtos sumos atlyginimo, iš paties straipsnio hipotezės „regreso teisė į žalos padariusį asmenį“ matyti, kad kalbama apie pirminio regreso susiformavimą. Tokiu suvokimu nuosekliai vadovaujamasi ir teismų praktikoje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje) bei doktrinoje (Didžiulis, 2023, p. 172).

Teisinių nuostatų formuluotėse esantys galimi dviprasmiškumai ar netikslumai gali paskatinti klaidingą interpretaciją, dėl kurios bendraskolis gali netinkamai suprasti savo

teisės ir pareigas, įskaitant jų apimtį bei atsakomybės mastą. Tai gali lemti netinkamą pareigų vykdymą, ginčus tarp šalių ar net teises pasekmes, kylant iš klaidingo normų aiškinimo.

Nagrinėjant vidinius solidariųjų skolininkų daugeto tarpusavio santykius, taip pat diskutuotinas klausimas – atsakomybės dalių nustatymo taisyklės. Kaip minėta, remiantis CK 6.280 straipsnio 2 dalimi, sprendžiant dėl solidariai atsakingų asmenų tarpusavio reikalavimų, gali būti nukrypstama nuo lygių dalių principo atsižvelgiant į kiekvieno iš bendraskolių kaltę. Visgi, kiek platesnius kriterijus nukrypimui nuo lygių dalių principo numato negriežtosios teisės šaltiniai. DCFR III. 4:106 straipsnio 2 dalyje, kaip ir CK, atspindi bendrasis principas, jog vidiniuose bendraskolių santykiuose kiekvienam bendraskoliui tenka tokia pati skolos dalis. DCFR komentaro autorių teigimu, nukrypimai nuo atsakomybės už vienam bendraskoliui tenkančią žalą atlyginimo dalį gali būti pateisinami dėl daugybės priežasčių, kurių neįmanoma išsamiai išvardyti, tačiau deliktinės atsakomybės teisės požiūriu svarbiausi veiksniai yra pažeidėjų kaltės laipsnis ir tai, kiek pavojaus šaltinis, už kurį vienas iš pažeidėjų buvo atsakingas, prisidėjo prie žalos atsiradimo arba jos dydžio (Study Group on a European Civil Code *et al*, 2009, p. 1141). PETL 9:102 straipsnio 2 dalis nukrypstant nuo lygių dalių principo taip pat siūlo neapsiriboti vien kaltės laipsniu, atgręžtiniuose bendraskolių reikalavimuose rekomenduoja atsižvelgti į visas kitas aplinkybes, kurios svarbios solidariųjų bendraskolių atsakomybei padidinti ar sumažinti. Nors iš minkštosios teisės šaltinių matyti, kad kaltės laipsnis yra itin svarbus indikatorius nustatant bendraskolių atsakomybės dalis, tai neturėtų būti vienintelis lemiantis veiksnys, t. y. turėtų būti vertinama ir kitų aplinkybių visuma. Tokiu būdu atsakomybių dalių nustatymas tiksliausiai atspindėtų realų kiekvieno iš bendraskolių prisidėjimą prie žalos padarymo. Dėl šių priežasčių teigiamai vertintina naujausia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama praktika teigianti, kad gali būti nukrypstama nuo lygių dalių principo atsižvelgiant ne tik į kiekvieno iš bendraskolių kaltę, jos formą, bet ir skolininko atliktų neteisėtų veiksmų pobūdį ir kitas skolininko kaltės dydžiui galinčias turėti reikšmės aplinkybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje).

3. ATSKIRI SOLIDARIOSIOS CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PROBLEMINIAI ASPEKTAI SPECIFINIUOSE TEISINIUOSE SANTYKIUOSE

3.1. Solidarumo probleminiai aspektai draudimo teisiniuose santykiuose

Teisiniuose santykiuose, kilus žalos atlyginimo klausimui, būdingas kelių žalos kompensavimo sistemų susidūrimas (Mikelėnas, 1995, p. 75). Tam tikrais atvejais solidariosios civilinės atsakomybės problematika atsiskleidžia tuomet, kai be žalos atlyginimo civilinės atsakomybės pagrindu įsijungia dar vienas žalos kompensavimo būdas – civilinės atsakomybės draudimas. Atsižvelgiant į tai, kad civilinės atsakomybės draudimas yra vienas iš dinamiškiausiai besivystančių draudimų (Serwach, 2018, p. 21), natūralu, kad jo taikymas sukuria vis naujų iššūkių. Kadangi draudimo teisiniai santykiai gali būti atskiru išsamaus nagrinėjimo objektu, šiame darbe analizuojami tik su nagrinėjama tema susiję probleminiai aspektai.

CK 6.254 straipsnio 2 dalis numato pareigos atlyginti padarytą žalą perkėlimo draudimo bendrovei ribas, t. y. kai nukentėjusiajam asmeniui išmokėtas draudimo atlyginimas nepadengia visos žalos, kitą žalos dalį privalo atlyginti ją padaręs asmuo bendraisiais civilinės atsakomybės pagrindais. Jau dešimtmečius svarstytina, ar ši nuostata reiškia, kad nukentėjęs trečiasis asmuo pirmiausia turėtų dėl žalos atlyginimo kreiptis į draudiką. Kaip matyti iš teismų praktikos ir doktrinos, šiuo klausimu nuo pat XX a. pabaigos nėra aiškos vienareikšmės pozicijos nei teismų praktikoje, nei doktrinoje. Iš pradžių, dar neįsigaliojus Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo (toliau – DĮ) 111 straipsnio nuostatai bei CK 6.254 straipsnio 2 dalies nuostatai, doktrinoje ir teismų praktikoje buvo formuojama civilinės atsakomybės draudimo sutarties kaip sutarties trečiojo asmens naudai koncepcija (Papirtis, 2001, p. 185; Kontautas, 2003, p. 72). Dėl šios priežasties bylose dėl draudimo išmokos mokėjimo nukentėjusiajam atsakovu iš pradžių būdavo traukiamas tik draudikas, o draudėjas dalyvaudavo kaip trečiasis asmuo, nepateikiantis savarankiškų reikalavimų draudiko pusėje (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje). Kitaip tariant, teismai neįžvelgė jokio solidarumo tarp draudiko ir draudėjo nukentėjusiojo atžvilgiu. Po kurio laiko, pastebėjus šios praktikos trūkumus, teismų praktikoje ir doktrinoje pradėjo formotis nuostata, kad žalą padaręs asmuo ir draudikas privalo atsakyti nukentėjusiajam kaip solidarieji bendraskoliai (Mikelėnas, 2003, p. 355; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje). Tai reiškia, kad nepaisant solidarumo ypatumo šiuo atveju, t. y. įstatymo numatytų solidariųjų skolininkų dalių, byloje atsirado procesinis draudiko ir draudėjo bendrininkavimas. Tokia pozicija kritikuotina, nes civilinės atsakomybės

draudimo pagrindinis tikslas yra ne žalos kompensavimas asmeniui, kuriam buvo padaryta žala, bet draudėjo apsauga nuo galimų nuostolių (Mikelėnas, 1995, p. 95). Be to, kaip minėta, solidarioji prievolė atsiranda, kai tai aiškiai numatyta įstatyme, esant šalių susitarimui arba prievolės dalykui esant nedaliam (CK 6.6 straipsnio 1 dalis). Formuota praktika patvirtina, kad solidarumas minėtu atveju yra kildinamas iš įstatymo, t. y. CK 6.254 straipsnio 2 dalies, nors aiškos nuorodos į draudiko ir draudėjo solidarią pareigą nėra ir iš pačios straipsnio lingvistinės formuluotės negalime tiesiogiai to išskaityti. Ilgainiui minėto straipsnio aiškinimas teismų praktikoje pakrypo link subsidaraus draudiko ir draudėjo žalos atlyginimo pobūdžio aiškinimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 29 d. nutartis civilinėje byloje), t. y. pradėta teigti, kad iš tikrųjų tokiu atveju yra atsiradusios dvi prievolės: viena civilinės atsakomybės draudimo prievolė (pagrindinė), o kita civilinės atsakomybės prievolė (papildoma). Kadangi tai yra dvi atskiros prievolės, kiekviena jų turi savo kreditorių ir skolininką, todėl modeliuojamoje situacijoje nėra asmenų daugeto ir negalima solidarioji draudiko ir draudėjo atsakomybė.

Vis dėlto, toks pažangaus draudiminės apsaugos modelio formavimas teismų praktikoje išryškina kitą problemą. Vienoje kasacinio teismo nutartyje buvo pasakyta, kad savanoriško civilinės atsakomybės draudimo atveju draudiko ir apdraustojo asmens civilinė atsakomybė yra solidarioji (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje). Tokia teismo argumentacija paremta buvo privalomo civilinės atsakomybės draudimo ypatumais – privalomumu, nukentėjusio asmens interesų apsauga, ir kt. Tokia teismo argumentacija buvo pagrįsta privalomo civilinės atsakomybės draudimo ypatumais – jo privalomumu, nukentėjusio asmens interesų apsauga ir kitais aspektais. Tačiau kyla klausimas: kodėl CK 6.254 straipsnio 2 dalis taikoma tik privalomajam civilinės atsakomybės draudimui? Minėto straipsnio hipotezė apima „civilinės atsakomybės draudimą“, o jo pirmoji dalis pradedama formuluote „įstatymų ar sutarties numatytais atvejais“. Remiantis šia konstrukcija, galima manyti, kad įstatymų leidėjo tikslas buvo užtikrinti bendrą, vienodą reglamentavimą tiek savanoriškajam, tiek privalomajam draudimui, nes abi civilinės atsakomybės draudimo rūšys siekia tų pačių tikslų. Atsižvelgiant į tai, teismo išaiškinime atsiranda tam tikras paradoksas. Viena vertus, teismas pabrėžia nukentėjusiojo interesų apsaugos svarbą privalomojo civilinės atsakomybės draudimo atveju. Kita vertus, solidari draudiko ir draudėjo atsakomybė taikoma savanoriškam draudimui, o tai reiškia, kad nukentėjusysis turi platesnes galimybes pasirinkti, iš ko reikalauti žalos atlyginimo. Svarstyta, kad toks pats principas turėtų būti taikomas tiek savanoriškajam, tiek privalomajam civilinės atsakomybės draudimui.

Kitas diskutuotinas momentas susijęs su solidariosios civilinės atsakomybės (ne)taikymu draudimo teisiniuose santykiuose yra kelių draudikų atsakomybės kilimas kelių didesnio pavojaus šaltinių sąveikos kontekste. Kuomet keli asmenys valdydami didesnio pavojaus šaltinius sukelia žalą trečiajam asmeniui, susiformuoja pasyvusis solidarumas, įpareigojantis nukentėjusiajam atlyginti patirtą žalą (CK 6.270 straipsnio 4 dalis). Tai reiškia, kad susidūrus kelioms transporto priemonėms, kurių valdytojai ar savininkai yra apdraudę savo civilinę atsakomybę privalomuoju draudimu, atsakomybė tenka ne vienam, o keliems civilinės atsakomybės draudikams. Jei įvykis pripažįstamas draudžiamuoju, visiems šiems draudikams atsiranda pareiga mokėti draudimo išmokas. Tačiau iškyla esminis klausimas – kaip tokiu atveju veikia solidariųjų civilinės atsakomybės prievolių skolininkų draudikai? Akivaizdu, kad pačių draudėjų prievolė negali būti laikoma solidaria, nes kiekvienas apdraustasis turi atskirą, savarankišką prievolę su savo draudiku. Todėl svarbu aiškiai apibrėžti, kaip paskirstoma atsakomybė tarp draudikų ir kokia tvarka vykdomas draudimo išmokų mokėjimas. TPVCAPDĮ 19 straipsnio 9 dalis numato, kad, jeigu už žalą yra atsakingi keli asmenys, atitinkami atsakingi draudikai ir (o jeigu reikia ir) biuras moka išmoką nukentėjusiam trečiajam asmeniui proporcingai už žalą atsakingo asmens kaltei (Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas, 2001). Jeigu civilinės atsakomybės atveju turime ne vieną, o kelis skolininkus, jų atsakomybė nukentėjusiojo atžvilgiu būtų vertinama pagal jų kaltės mastą, susiejant juos dalinės civilinės atsakomybės prievole (CK 6.5 straipsnis). Taikant analogišką principą, civilinės atsakomybės draudikų pareigos būtų paskirstomos proporcingai pagal dalinės atsakomybės prievolę. Tačiau šioje situacijoje kyla problema – abu transporto priemonių valdytojai laikomi solidariai atsakingais, o jų atsakomybė trečiojo asmens atžvilgiu yra be kaltės, todėl kaltės klausimas apskritai nėra vertinamas. Kaip tokiu atveju taikyti normą, kuri numato atsakomybės paskirstymą proporcingai draudėjo kaltei, jei pagal civilinės atsakomybės prievolę žalą padarę asmenys atsako solidariai, nepriklausomai nuo jų kaltės? Teismų praktikoje nėra išvystyta pozicija šiuo klausimu, todėl yra galimos kelios interpretavimo galimybės. Viena iš galimų interpretacijų yra ta, kad minėta norma vis tiek turėtų būti taikoma taip, jog, nepaisant to, kad draudėjų, kaip už žalą atsakingų asmenų, kaltė nėra vertinama, įstatymas numato, jog paskirstant draudikų atsakomybę kaltės aspektas tampa reikšmingas. Priešingu atveju būtų neįmanoma tinkamai pritaikyti normos, reglamentuojančios draudikų pareigos dydžius. Antrasis aiškinimas galėtų būti toks, kad šioje situacijoje, kadangi atsakomybė kyla be kaltės, analogiškai ir draudikai turėtų prisiimti atsakomybę taip, kaip tai darytų solidarieji skolininkai. Kadangi civilinės atsakomybės skolininkai – jų draudėjai – atsako solidariai,

nevertinant jų kaltės, draudikų pareigų paskirstymas taip pat neturėtų būti siejamas su draudėjų kaltės vertinimu.

Kuris interpretavimo variantas yra teisingesnis, negalima pasakyti. Visgi, labiau linkstama prie antrojo aiškinimo, nes, jeigu pradžioje teigiama, kad civilinės atsakomybės draudimo taikymas yra priklausomas nuo civilinės atsakomybės prievolės, tai nuosekliai aiškinant, civilinės atsakomybės draudimas turėtų būti taikomas taip, kaip yra taikoma civilinė atsakomybė.

3.2. Skirtingus prievolės įvykdymo užtikrinimus davusių asmenų solidarumas

Solidariosios civilinės atsakomybės kilimas nereikalauja, kad visų už žalos atsiradimą atsakingų asmenų solidariosios pareigos pagrindas būtų toks pats. Tiek teisės doktrinoje, tiek kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad solidarioji atsakomybė gali būti ir tokiu atveju, kai pareiga atlyginti žalą asmenims atsiranda skirtingu pagrindu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje). Solidarioji bendraskolių atsakomybė gali kilti ir iš kelių skirtingų sutarčių. Pavyzdžiui, sudarius paskolos sutartį, užtikrintą laidavimu, solidarioji pareiga paskolos gavėjui kyla pagal paskolos sutartį, o laiduotojui – pagal laidavimo sutartį (Mikelėnas, 2002, p. 145). Visgi, analizuojant teismų praktiką, pastebima, kad praktikoje gali kilti sunkumų identifikuojant solidariosios prievolės kilmą kelių sutarčių pagrindu. Viena iš komplikuočių situacijų, sukuriančių solidariąją bendraskolių pareigą kelių sutarčių pagrindu, yra atvejai, kai prievolė yra užtikrinama keliais prievolės užtikrinimo instrumentais (Study Group on a European Civil Code *et al*, 2009, p. 1140). Nors toliau aptariama byla, darbo autorės žiniomis, yra pirmoji byla Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje sprendusi laiduotojo ir svetimo turto įkaito davėjo solidariosios atsakomybės klausimą, tikėtina, kad ateityje tokių bylų daugės, tad yra aktuali teorinė šio klausimo analizė.

Vienoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl teisės normų, reglamentuojančių prievolę už skolininką įvykdžiusio įkaito davėjo teisės nukreipti savo atgręžtinį reikalavimą į skolininko laiduotoją bei įkaito davėjo atgręžtinio reikalavimo laiduotojui apimties (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje). Pagal faktines bylos aplinkybes A. N., būdamas UAB „Žemės namai“ direktorius, įkeitė savo turtą hipoteka, nes norėjo užtikrinti įmonės prievolę su kredito unija, t. y. susiklostė svetimo turto hipoteka. Kredito gavėjo įsipareigojimai taip pat buvo užtikrinti UAB „He-Ma“ laidavimu. Kitaip tariant, įmonės prievolė buvo užtikrinta

dviem užtikrinimo priemonėmis. UAB „Žemės namai“ tapus nemokiai bei laiduotojui laiku negrąžinus skolos kredito unijai, skola buvo išieškota iš svetimo turto įkaito davėjo. Įvykdęs prievolę iš savo turto, A.N. perėmė kreditoriaus teises subrogacijos būdu ir nukreipė savo reikalavimą į laiduotoją CK 4.195 straipsnio 4 dalies pagrindu. Laiduotojas gindamasis nuo pareikšto reikalavimo teigė, kad įkaito davėjas taip pat yra atsakingas pagal prievolę, nes užtikrino ją ir turi prisiimti nuostolius sau, nereikalaudamas iš laiduotojo. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pilnai tenkino ieškinį, pripažino, kad perimo reikalavimą subrogacijos tvarka, o kadangi tai subrogacija, tai išliko visos užtikrinimo teisės ir yra galimybė nukreipti reikalavimą į laiduotoją. Kasacinis teismas savo išaiškinime nurodė, kad tokiu atveju CK numato subrogacijos teisę, tačiau neįtvirtina, kokia apimtimi subrogacija yra galima. Dėl šios priežasties kasacinis teismas referuodamas į CK 6.9 straipsnį, reglamentuojantį bendraskolių tarpusavio atgręžtinius reikalavimus, teigė esant prievolės įvykdymo užtikrinimus davusių asmenų solidarumą, t. y. tarp įkaito davėjo ir laiduotojo. Šio darbo autorės nuomone, tokią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija yra kritikuotina. Nekvestionuotina įkaito davėjo subrogacijos teisė į laiduotoją, tačiau šios bylos kontekste keliama keli probleminiai klausimai: pirma - kokia subrogacijos teisės apimtis, antra – koks užtikrinimą davusių asmenų atsakomybės tipas.

DCFR IV.G. 1:107 straipsnio 1 dalis įtvirtina, kad, jeigu keli prievolės užtikrinimo teikėjai užtikrino tą pačią prievolę ar tą pačią prievolės dalį arba prisiėmė įsipareigojimus tuo pačiu užtikrinimo tikslu, kiekvienas prievolės užtikrinimo teikėjas atsako solidariai kreditoriui, kartu su kitais prievolės užtikrinimo teikėjais. Be to, nurodo, kad ši taisyklė taip pat taikoma tais atvejais, kai šie prievolės užtikrinimo teikėjai, pateikdami savo prievolės užtikrinimus, veikė savarankiškai. DCFR komentaro autorių teigimu, solidarioji kelių prievolės užtikrinimą suteikusių asmenų atsakomybė grindžiama tuo, kad tai atitinka šalių lūkesčius, nes kiekvienas užtikrinimą davęs asmuo asmeniškai prisiima riziką, kad bus visiškai atsakingas už skolininko įsipareigojimus. Žinoma, kadangi ši nuostata yra dispozityvi, todėl šalys gali susitarti ir kitaip. Nors ne visose Europos valstybėse taikoma tokia solidarumo taisyklė, kai prievolės užtikrinimo teikėjai prisiima įsipareigojimus savarankiškai ir skirtingu metu, visgi DCFR autorių nuomone, skirtingas teisinis reguliavimas šiuo atveju būtų nei racionalus, nei praktiškas. Akcentuojama, jog realybėje visi prievolės užtikrinimą suteikę asmenys yra „toje pačioje valtyje“, todėl rizika tarp jų turėtų būti paskirstoma tolygiai (Study Group on a European Civil Code *et al*, 2009, p. 1141). DCFR IV.G. 1:107 straipsnio 2 dalis numato, kad solidarioji prievolės užtikrinimą suteikusių asmenų civilinė atsakomybė taikoma ir tais atvejais, kai skolininkas arba trečiasis asmuo, be asmeninio užtikrinimo būdo, pateikė ir daiktinį užtikrinimo būdą. Toks

teisinis reglamentavimas taip pat yra Prancūzijoje bei Nyderlanduose (Study Group on a European Civil Code *et al*, 2009, p. 1142). DCFR komentaro autorių teigimu, teisės doktrinoje vyrauja požiūris, jog du skirtingos prigimties užtikrinimo būdai ar prievolės užtikrinimo teikėjų grupės turėtų būti vertinami vienodai (Study Group on a European Civil Code, 2009 *et al*, p. 1142). Kitaip tariant, kreditorius turi turėti galimybę, atsižvelgdamas į konkrečias aplinkybes, pats nuspręsti, į kurį iš kelių prievolės užtikrinimą suteikusių asmenų pirmiausia kreiptis su reikalavimu, o ne būti įpareigotas tai daryti įstatymo nustatyta tvarka.

Nors DCFR įtvirtintos rekomendacinio pobūdžio nuostatos yra pagrįstos ir priimtinos daugumai Europos jurisdikcijų, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos pozicija, kad nors CK tiesiogiai nenurodo, kaip turi būti nustatoma įkaito davėjo atgręžtinio reikalavimo laiduotojui apimtis, ši apimtis turėtų būti nustatoma remiantis CK 6.9 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta taisykle, yra netinkama. Neginčijamas faktas, kad solidarumas egzistuoja tarp laiduotojo ir skolininko (CK 6.81 straipsnio 1 dalis). Vis dėlto, iš dabartinio Lietuvoje galiojančio teisinio reglamentavimo, negalime teigti egzistuojant svetimo turto įkaito davėjo ir laiduotojo solidarumo. Jau minėta, kad pagal bendrąją taisyklę – solidarumas yra nepreziumuojamas (CK 6.5 straipsnis, 6.6 straipsnio 1 dalis). Taip pat teismų praktikoje akcentuojama, kad kiekvienu nagrinėjamu atveju teismas, sprenddamas dėl kelių asmenų solidariosios prievolės, turi nustatyti, ar yra konkreti įstatymo norma ir (ar) šalių susitarimas, nustatantys, jog prievolė solidarioji (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje). Todėl, galima teigti, kad toks teismo sprendimas taikyti solidariąją atsakomybę svetimo turto davėjui ir laiduotojui neturi teisinio pagrindo. Svetimo turto hipotekos davėjas nėra skolininkas (CK 4.195 straipsnio 1 dalis). Kadangi jis nėra skolininkas, keliamas klausimas kodėl jis turi atsakyti lygiomis dalimis ir būti solidarus bendraskolis prievolėje. Galiausiai šioje nutartyje teisėjų kolegija išaiškino, kad svetimo turto hipotekos įkaito davėjo solidarumas kartu su laiduotoju dera su CK 1.5 straipsnyje įtvirtintais bendraisiais teisės principais ir pripažino, kad ginčas yra reglamentuotas civilinės teisės normomis, o nurodytos teisės spragos neegzistuoja.

Taigi, kaip matyti, analizuotoje byloje teismas be pagrindo pritaikė solidariąją atsakomybę. Viena vertus, nagrinėjama situacija skatina kelti klausimą, ar CK numatyti solidariosios prievolės kilimo pagrindai numatyti yra pakankami ir ar teismų pareiga vykdyti teisingumą nėra nepagrįstai ribojama. Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kad įstatymas aiškiai įtvirtina, jog solidarioji prievolė gali kilti tik įstatymo pagrindu, šalių susitarimu arba prievolės dalykui esant nedaliam (CK 6.6 straipsnio 1 dalis), manytina, kad nagrinėjamu atveju kasacinis teismas nepagrįstai, be pagrindo išvelgė solidarumą. Jeigu

būtų išplėsta CK 6.6 straipsnio formuluotė, apimant situacijas, kai prievolės solidarumas aiškiai kyla iš pačių teisinių santykių esmės, dalinės atsakomybės prezumpcijos reikšmė galimai sumažėtų. Tai lemtų tokį platų solidarios atsakomybės taikymą, kad iš esmės ji taptų bendraja taisykle.

3.3. Solidarumo probleminiai aspektai turto vertinimo paslaugų teisiniuose santykiuose

Dalinės ir solidariosios civilinės atsakomybės atribojimo problematika ypač atsiskleidžia profesinės civilinės atsakomybės (pavyzdžiui, notarų, gydytojų, antstolių) bylose, ne išimtis yra ir turto vertintojų civilinė atsakomybė. Tam tikros profesijos praktikavimas lemia aukštesnius reikalavimus tai veiklai ir jos rezultatams. Turto vertintojo profesija, kaip ir kitos privataus paslaugų sektoriaus profesijos, pavyzdžiui, notarų, antstolių, medikų, bankroto administratorių, yra susijusi su didesne žalos kitiems asmenims padarymo rizika, todėl atitinkamai ieškinių dėl žalos atlyginimo tikimybė taip pat yra didelė (Mikelėnas, 2016, p. 164). Turto vertintojai remiantis teisės aktais ir pripažintais vertinimo standartais, objektyviai, nepriklausomai ir profesionaliai turi pareigą nustatyti turto vertę, įvertinti jo būklę, naudojimosi galimybes bei kitas aplinkybes (Strata, 2021, p. 8). Turto vertinimas yra plačiai taikomas ir reikšmingas sprendžiant finansinius, verslo ir investicinius klausimus, todėl teisingai nustatyta turto vertė daro įtaką įvairiems civiliniams teisiniams santykiams, turto vertinimu remiamasi finansų rinkose ir kitose srityse tiek įtraukiant vertinimo rezultatus į finansines ataskaitas, tiek užtikrinant saugų skolinimą ir sandorių sudarymą (Tarptautinė vertinimo standartų taryba, 2024, p. 4). Tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys pasikliauja turto vertintojų išvadomis siekdami priimti pagrįstus sprendimus. Dėl šios priežasties, netikslus ar netinkamai atliktas vertinimas gali turėti neigiamų pasekmių įvairioms suinteresuotoms šalims. Tai, be kita ko, neišvengiamai lemia, kad turto vertintojui netinkamai atlikus vertinimą, kyla profesinės civilinės atsakomybės klausimas. Ginčiuose gan dažnai ieškovai nurodydami atsakovus prašo priteisti žalos atlyginimą solidariai ir iš turto vertintojų. Be to, 2026 m. numatytas Lietuvos Respublikos privalomojo turto ir verslo vertinimo įstatymo įsigaliojimas, kuris visuomenėje egzistuojančia nuomone, sumažintų vartotojų apsaugą nuo nekokybiškos turto vertinimo paslaugos (Pryšmanas, 2023). Nuoseklus turto vertintojų profesijos reguliavimo plėtojimas rodo didėjančią šios veiklos aktualumą, o kartu ir didesnę tikimybę, jog daugės ieškinių dėl žalos atlyginimo. Dėl šių priežasčių svarbu panagrinėti solidariosios atsakomybės taikymo ypatumus turto vertintojų atsakomybės bylose.

Kaip matyti iš teismų praktikos, Lietuvoje jokių konkrečių taisyklių, susijusių su turto vertintojų atsakomybe ar jos sąlygomis, įskaitant priežastinį ryšį, nėra. Todėl priežastinis ryšys yra nustatomas remiantis bendrosiomis taisyklėmis. Nors kai kuriose bylose stokojama detalesnės priežastiniam ryšiui skirtos teisinės analizės, kuri konkretizuotų priežastiniam ryšiui nustatyti taikytinas taisykles, iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamos praktikos matyti, kad priežastiniam ryšiui nustatyti tarp turto vertintojo neteisėtų veiksmų ir kilusios žalos, yra atkreipiamas dėmesys į turto vertinimo reikšmę sprendimui dėl paskolos suteikimo priimti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje). Vienoje byloje atsižvelgiant į tai, kad turto vertinimas buvo būtina sprendimo dėl paskolos suteikimo priėmimo sąlyga, teisėjų kolegijos vertinimu buvo pripažinta, kad unijos paskolos komiteto narių ir valdybos narių pareigų netinkamas vykdymas neeliminuoja profesionalaus turto vertintojo atlikto vertinimo reikšmės paskolos suteikimo procese, t. y. nepaneigia to, kad turto vertintoja savo veiksmais (neteisingos turto vertinimo ataskaitos parengimu) prisidėjo prie žalos nukentėjusiajam kilimo sąlygų sudarymo, sukurdamą tam prielaidas. Šioje byloje teismas pritaikė solidariąją turto vertintojo civilinės atsakomybę objektyviojo bendrininkavimo pagrindu.

Nekvestionuotinas solidariosios atsakomybės taikymas, kai turto vertintojas veikia kartu su neteisėtus veiksmus atlikusiais asmenimis ir bendrais veiksmais sukelia nukentėjusiajam asmeniui žalos. Tokiu atveju solidarioji atsakomybė subjektyvaus bendrininkavimo pagrindu aiškiai numatyta CK 6.6 straipsnio 3 dalyje bei 6.279 straipsnio 1 dalyje. Visgi, pastebima, kad dažnu atveju turto vertintojas neveikia kartu tiesiogiai su žalą sukėlusiais asmenimis, turto vertintojo veiksmai nors ir būna būtini, jais nesiekama padaryti žalos. Tokie atvejai teismų praktikoje sprendžiami nevienodai.

Pastebėta tendencija, kad anksčiau žemesnės instancijos teismai taikydavo dalinę civilinę atsakomybę turto vertintojams, tačiau apeliacinės instancijos teismas panaikindavo atsakomybę grįsdamas kaip turto vertintojo neteisėtus veiksmus pernelyg nutolusius nuo kilusios žalos, pavyzdžiui, argumentuodavo tuo, kad paskolų komitetas ir valdybos nariai realiai nesirėmė vertinimo ataskaita arba, kad profesionalaus turto vertintojo ataskaita apie įkeičiamą turtą neįpareigoja nei paskolų komiteto, nei valdybos besąlygiškai ja vadovautis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje). Visgi, pastarųjų metų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika rodo, kad sprendžiant dėl priežastinio ryšio tarp turto vertintojo neteisėtų veiksmų ir kilusios žalos taip pat yra taikomas padarinių numatomumo kriterijus. Teigiama, kad asmuo būdamas turto vertinimo srities

profesionalas, turi suprasti, kad jo parengta neteisinga turto vertinimo ataskaita sukels teises pasekmes, ir, elgdamasis kaip protingas ir apdairus asmuo, įvertindamas turta, turi numatyti žalingų padarinių subjektui, kuris remsis jo parengta neteisinga turto vertinimo ataskaita, atsiradimą. Rizika, kad neteisingai parengta turto vertinimo ataskaita nebus kvestionuojama ją gavusių suinteresuotų asmenų, šie asmenys ją priims kaip teisingą ir ja remdamiesi priims atitinkamus sprendimus, tenka tokią ataskaitą parengusiam subjektui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje). Kitaip tariant, kasacinė instancija, skirtingai nei apeliacinė, pažymi, kad nėra svarbu, koku tikslu turto vertinimo ataskaita yra rengiama, nes turto vertintojas turi pareigą pateikti teisingą išvadą dėl vertinamo turto vertės nepriklausomai nuo turto vertinimo atlikimo pagrindo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje).

Gan dažnai turto vertinimai yra skirtingo pobūdžio, ir kilus klausimui dėl žalos atlyginimo neišvengiamai kyla poreikis įvertinti paslaugų teikimo ypatumus, pobūdį, pagrindžiant solidariosios ar dalinės civilinės atsakomybės taikymą. Tai, kad paprastai yra taikoma solidarioji atsakomybė, lemia poreikį įvertinti ginčo situaciją ir pateikti argumentus dėl atitinkamos atsakomybės taikymo pagrindimo, tuo tarpu tokio pagrindimo teismų praktikoje tam tikrais atvejais stokojama. Nors žemesnių instancijų teismai kai kuriose bylose taikydavo dalinę turto vertintojo atsakomybę, nebuvo konkretizuoti dalinės atsakomybės taikymo kriterijai. Kaip minėta antroje šio darbo dalyje, atsakomybė už visą žalą galima tik tuo atveju, jeigu turto vertintojo neteisėti veiksmai yra tiek faktinė, tiek teisinė visos žalos priežastis. Žinoma, šiuo atveju, jeigu nei viena, nei kita nėra nustatyta, turto vertintojui atsakomybė apskritai netaikoma, net jeigu ir konstatuoti neteisėti veiksmai. Šį aspektą analizuojant per priežastinio ryšio prizmę, dalinė atsakomybė turto vertintojui gali kilti tada, jeigu įmanoma atriboti konkrečiai jo veiksmams sukeltą žalą. Visgi, manytina, kad dalinės atsakomybės taikymas, atsižvelgiant į sudėtingą turto vertintojo sukeltos žalos dalies atribojimą nuo bendros žalos, turto vertintojui yra sunkiai įmanomas.

IŠVADOS

1. Kadangi solidarumas skolininkų daugeto atvejais kuria didelę naštą pareigos pažeidėjams, tiek Lietuvoje, tiek užsienio valstybėse galiojantis teisinis reguliavimas atskleidžia, kad solidarioji civilinė atsakomybė taikoma tik išimtiniais atvejais. Todėl, sprendžiant dėl skolininkų atsakomybės apimties, solidarumas negali būti taikomas be teisinio pagrindo.
2. Atliktas tyrimas rodo, kad teismų praktikoje kyla sunkumų vertinant priežastinį ryšį skolininkų daugeto deliktinės atsakomybės atveju, siekiant nustatyti solidariai atsakingų asmenų civilinės atsakomybės apimtį. Atsižvelgiant į Lietuvos Aukščiausiojo teismo išaiškinimus, teismų praktikoje turėtų būti daugiau dėmesio skiriama išsamiai kiekvieno potencialiai atsakingo asmens veiksmų santykio su kilusiais padariniais analizei.
3. Atliktas tyrimas suponuoja, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje nėra aiškių ir nuosekliai taikomų kriterijų, kurie leistų tiksliai atriboti dalinę ir solidariąją civilinę atsakomybę. Autorės nuomone, tai yra viena iš priežasčių, kuri lemia teismų sprendimų nevienodumą analogiško pobūdžio bylose, kuriose keli savarankiškai veikiantys asmenys savo veiksmais (neveikimu) prisideda prie žalos atsiradimo. Teismų praktikoje turėtų būti formuojami kriterijai, padedantys atriboti šias dvi civilinės atsakomybės formas.
4. Autorės nuomone, teisinis pagrindas, taikomas deliktinei atsakomybei subjektyviojo bendrininkavimo atveju (CK 6.279 straipsnio 1 dalis), negali būti naudojamas objektyviajam bendrininkavimui pagrįsti. Objektyvųjį bendrininkavimą šiuo metu galiojančiame Lietuvos teisiniame reglamentavime galima pagrįsti solidariosios prievolės kilimo pagrindu nurodant CK 6.6 straipsnio 1 dalį. Be kita ko, remiantis užsienio valstybių pavyzdžiu galima būtų svarstyti CK esančių nuostatų taikytiną tokios atsakomybės atveju tikslinimą.
5. CK normose, reguliuojančiose bendraskolių atgręžtinio reikalavimo teises, esantys terminologiniai netikslumai ir teismų praktikoje klaidingai vartojamos sąvokos gali lemti neteisingą santykių kvalifikavimą. Sprendžiant dėl solidariai atsakingų asmenų tarpusavio reikalavimų, turėtų būti nukrypstama nuo CK 6.280 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto lygių dalių principo atsižvelgiant ne tik į kiekvieno bendraskolio kaltės laipsnį, jos formą bet ir į kitas reikšmingas aplinkybes.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje ilgainiui nusistovėjo aiškinimas, kad privalomojo civilinės atsakomybės draudimo atveju draudikas ir draudėjas atsako

subsidiariai pagal CK 6.254 straipsnio 2 dalį. Solidariosios draudiko ir draudėjo atsakomybės taikymą savanoriškam civilinės atsakomybės draudimui lemia tai, kad žalą patyręs asmuo turi platesnes galimybes pasirinkti, iš ko reikalauti žalos atlyginimo. Autorės nuomone, toks pats principas turėtų būti taikomas tiek savanoriškajam, tiek privalomajam civilinės atsakomybės draudimui.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Tarptautiniai teisės norminiai aktai

1. Tarptautinė konvencija dėl civilinės atsakomybės už taršos nafta padarytą žalą (1992). *Valstybės žinios*, 43-1124.

Nacionaliniai teisės norminiai aktai

2. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.
3. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 64-1914.
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262.
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 36-1340.
6. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas. *Valstybės žinios*, 30-851.
7. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 30-856.
8. Lietuvos Respublikos privalomojo turto ir verslo vertinimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 8216.
9. Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas (2001). *Valstybės žinios*, 56-1977.

Užsienio valstybių teisės norminiai aktai

10. Burgerlijk Wetboek (1992). Prieiga per internetą: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005289/2025-02-04/#other-sites> [žiūrėta 2025 m. kovo 1 d.].
11. Code civil (1804). Prieiga per internetą: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070721/LEGISCTA000032031314/?anchor=LEGIARTI000032041986#LEGIARTI000032041986 [žiūrėta 2025 m. kovo 1 d.].

Minkštosios teisės šaltiniai

12. European Group on Tort Law (2005). Principles of European Tort Law [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.egtl.org/PETLEnglish.html> [žiūrėta 2025 m. kovo 3].
13. The Commission on European Contract Law (2019). The Principles of European Contract Law [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.trans-lex.org/400200/_pecl/ [žiūrėta 2025 m. vasario 15 d.].

14. UNIDROIT (2016). Principles of International Commercial Contracts [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2016-English-bl.pdf> [žiūrėta 2025 m. vasario 28 d.].
15. Study Group on a European Civil Code, Research Group on the Existing EC Private Law (2009). Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Munich: sellier.

Specialioji literatūra

16. Bayertz, K. (1999). Four Uses of „Solidarity“. Iš: Bayertz, K. (1999). *Solidarity. Philosophical Studies in Contemporary Culture*. Dordrecht: Springer.
17. Boom, W. H. van (2004). Multiple Tortfeasors under Dutch Law. Iš: Rogers, W. V. H. (2004). *Unification of Tort Law: Multiple Tortfeasors*. Nyderlandai: Kluwer Law International.
18. Dam, C. C. van (2013). *European tort law*. Oxford: Oxford University Press.
19. Didžiulis, L. (2023). *Contract Law in Lithuania*. Nyderlandai: Kluwer Law International.
20. European Group on Tort Law (2005). *Principles of European Tort Law. Text and Commentary*. Vienna: Springer.
21. Ferey, S., Derez, P. (2016). Overdetermined causation cases, contribution and the shapley value. *Chicago-Kent Law Review*, 91(2), 637 – 658.
22. Giesen, D. (1988). *International Medical Malpractice Law*. London: Kluwer Academic Publishers Group.
23. Ivanauskaitė, E. (2016). *Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Mykolo Riomerio universitetas. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
24. Dieckmann, J. A. (2012). *Normative Basis of Subrogation and Comparative Law: Select Explanations in the Common Law, Civil Law and in Mixed Legal Systems of the Guarantor's Right to Deprivative Recourse*. Tulane European and Civil Law Forum, 27.
25. Jonaitis, M. (2014). *Romėnų privatinė teisė*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
26. Ligüerre, C. G. (2019). ‘Solidary’ Liability and the Channelling of Liability. Iš: Borghetti, J. S., Whittaker, S. (2019). *French Civil Liability in Comparative Perspective*. Oxford: Hart Publishing.
27. Kontautas, T. (2003). Civilinės atsakomybės draudimas: nukentėjusio asmens teisė į draudimo išmoką. *Teisė*. 49, 66-75.

28. Koziol, H., Steininger, B. C. (2004). *Tort and Insurance Law. Yearbook*. Austria: Springer.
29. Mikalonienė, L. et al (2019). *Notarų civilinė atsakomybė*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
30. Mikelėnas, V. (1995). *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia.
31. Mikelėnas, V. ir kt. (2003). *Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia.
32. Miller, C. (2011). *NESS for Beginners*. Iš: Goldberg, R. (2011). *Perspectives on Causation*. London: Bloomsbury Publishing.
33. Mikelėnas, V. (2002). *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia.
34. Mikelėnas, V. (2016). Turto vertintojų ir matininkų profesinės civilinės atsakomybės teoriniai ir praktiniai aspektai. Iš: Galinienė, B. et al (2016). *Šalies turtas ekonominėje politikoje – turto ekonomikos ir vadybos ekspertai 2016*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
35. Mizaras, V. ir kt. (2009). *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vadovėlis. Vilnius: Justitia.
36. Mizaras, V. (2007). *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Vilnius: Justitia.
37. Morkūnaitė, M. (2021). *Pacientų patirtos žalos atlyginimo problematika*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
38. Norkūnas, A. (2013). Civilinės teisinės atsakomybės samprata. Iš: Sagatys, G. (sud.) (2013). *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 969-1009.
39. Papirtis, L. V., Bulka, S. (2001). Civilinės atsakomybės draudimas: interesų derinimo problemos. *Jurisprudencija*, 23(15), 183-192.
40. Selelionytė-Dkrukteinienė, S. (2010). Bendraskolio pareigos atlyginti žalą apimtis taikant deliktinę atsakomybę: solidarioji ar dalinė atsakomybė? *Jurisprudencija*. 3(121), 233 – 250.
41. Serwach, M. (2018). Civil liability insurance – evolution and directions of changes. *Prawo Asekuracyjne*, 94, 21-33.
42. Spier, J., Haazen, O. A. (2000). *Comparative Conclusions on Causation*. Iš: Spier, J. (2000). *Unification of Tort Law: Causation*. Nyderlandai: Kluwer Law International.
43. Stanislovaitis, R. (2003). *Lietuvos komercinė teisė*. Vilnius: Justitia.

44. Steel, S. (2015). *Proof of Causation in Tort Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
45. The Commission on European Contract Law (2019). *The Principles of European Contract Law. Parts I, II and III*. Nyderlandai: Kluwer Law International.
46. Vandebussche, W. (2018). Alternative Causation in Asbestos Cases Under Belgian Law. *European Review of Private Law*, 6, 1141-1152.
47. Varapnickas, T. (2018). *Arbitro civilinė atsakomybė ir jos ribos*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
48. Zimmermann, R. (1996). *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija

49. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 7-130.

Lietuvos Respublikos bendrosios kompetencijos teismų praktika

50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-336/2000.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-810/2003.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-156/2005.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-345/2007.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008-03-26 nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-59/2008.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-543/2009.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-33/2010.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-91/2010.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-53/2010.

59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-436/2012.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-531/2013.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-624/2013.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-144/2014.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-43-706/2016.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-132-695/2016.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-192-219/2016.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-528-706/2016.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-235-1075/2018.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-143-684/2018.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-224-701/2019.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-320-916/2019.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-53-611/2020.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-59-1075/2020.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-174-695/2020.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-34-684/2021.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-52-701/2021.

76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-62-1075/2021.
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-288-1075/2021.
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-297-611/2021.
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-344-701/2021.
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-130-1075/2022.
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-11-313/2022.
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-27-701/2022.
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-231-403/2022.
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-174-378/2023.
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-112-823/2024.
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-215-421/2024.
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-248-403/2024.
88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-18-1120/2025.

Kiti šaltiniai

89. Corpus Iuris Civilis. Institutiones [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Corpus/iust_institut.html [žiūrėta 2025 m. kovo 3 d.].
90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. apžvalga „Atskiri griežtosios deliktinės atsakomybės atvejai Lietuvos kasacinėje jurisprudencijoje“. Teismų praktika Nr. 48.

91. Matthiesen, Wickert & Lehrer, S.C. (2022). Joint and Several Liability and Contribution Law in All 50 States [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.mwl-law.com/wp-content/uploads/2018/02/JOINT-AND-SEVERAL-LIABILITY-AND-CONTRIBUTION-LAWS-CHART.pdf> [žiūrėta 2025 m. kovo 3 d.].
92. Pryšmantas, V. (2023). *Verslas priešinasi privalomojo turto vertinimo reformai*. Prieiga per internetą: https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2097719/verslas-priesinasi-privalomojo-turto-vertinimo-reformai?srsId=AfmBOooWhHwuBdea8sT8QF5mT4iefNwsYfIMi_I8YPOKlk0Bke8zjYCt [žiūrėti 2025 m. vasario 26 d.].
93. Réforme de la responsabilité civile. Prieiga per internetą: <https://www.senat.fr/leg/pp119-678.html> [žiūrėta 2025 m. kovo 2 d.].
94. Strata (2021). Numatomo turto ir verslo vertinimo teisinio reguliavimo poveikio vertinimas. Prieiga per internetą: <https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/Numatomo%20turto%20ir%20verslo%20vertinimo%20teisinio%20reguliavimo%20poveikio%20vertinimas.pdf> [žiūrėta 2025 m. kovo 2 d.].
95. Tarptautinė vertinimų standartų taryba (2024). Tarptautiniai vertinimo standartai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://avnt.lrv.lt/lt/struktura-ir-kontaktine-informacija/naujienos/skelbiamas-nuo-2025-m-sausio-31-d-isigaliosianciu-tarptautiniu-vertinimo-standartu-vertimas-i-lietuviu-kalba/> [žiūrėta 2025 m. kovo 2 d.].
96. Vaičiulytė, S. (2011). Skolininkų daugeto atsakomybės ypatumai (teorinės ir praktinės problemos). Magistro darbas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://cris.mruni.eu/cris/entities/etd/2328d43a-e005-427e-879e-c2a24310b5b2> [žiūrėta 2025 m. lapkričio 24 d.].

SANTRAUKA

Solidarioji civilinė atsakomybė: probleminiai aspektai

Dominyka Grybauskaitė

Šiame darbe atskleidžiami ir analizuojami atskiri pasirinkti solidariosios civilinės atsakomybės teisinio reglamentavimo bei jo taikymo Lietuvos teismų praktikoje probleminiai aspektai. Darbe pabrėžiama solidarumo esmė – skolos bendrumo koncepcija, suponuojanti, kad solidarioji civilinė atsakomybė pirmiausia skirta kreditoriaus interesų apsaugai. Aptariant solidariosios civilinės atsakomybės teisinį reguliavimą Lietuvos civiliniame kodekse, įskaitant solidariosios atsakomybės prezumpcijos atvejus, akcentuojama, kad solidarioji atsakomybė yra skolininko teisinės padėties apsunkinimas, todėl solidarioji atsakomybė turėtų būti taikoma tik išimtiniais atvejais.

Analizuojant solidariosios atsakomybės problematiką orientuojamasi į deliktinius teisnius santykius, t. y. detaliau analizuojamas vienas iš pasirinktų solidariosios atsakomybės prezumpcijos atvejų - žalos padarymas kelių asmenų veiksmais bei su tuo susiję probleminiai aspektai. Kadangi priežastinis ryšys yra esminė civilinės atsakomybės sąlyga apsprendžianti skolininkų daugeto atsakomybės apimtį, pirmiausia yra aptariamos priežastinio ryšio nustatymo taisyklės. Atsižvelgiant į tai, kad, objektyviojo bendrininkavimo atveju, skirtingai nei subjektyviojo bendrininkavimo atveju, priežastinis ryšys tarp atskirų veiksmų nėra preziumuojamas ir reikalauja išsamaus įvertinimo, ypač problemiškas išlieka solidariosios atsakomybės taikymas asmenims tokiu atveju. Teismų praktikos analizė objektyvaus bendrininkavimo kontekste atskleidžia ir civilinės atsakomybės formų – dalinės ar solidariosios – atribojimo bei savarankiškai veikusių asmenų atsakomybės už žalą teisinio pagrįstumo problematiką.

Darbe analizuojant atskirus pasirinktus probleminius aspektus specifiniuose teisiniuose santykiuose vertinamas nacionalinio reglamentavimo pakankamumas ir išsamumas, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamos praktikos, aiškinant aktualias normas, nuoseklumas ir pagrįstumas.

SUMMARY

Solidary Civil Liability: Problematic Aspects

Dominyka Grybauskaitė

This paper reveals and analyses selected problematic aspects of the legal regulation of solidary civil liability and its application in Lithuanian case law. The work emphasizes the essence of solidary liability - the concept of jointness of debt, which implies that solidary civil liability is primarily intended to protect the interests of the creditor. Discussing the legal regulation of solidary liability in the Lithuanian Civil Code, including cases of presumption of solidary liability, the paper emphasizes that solidary liability is an aggravation of the debtor's legal position, and that solidary liability should therefore only be applied in exceptional cases.

The analysis of solidary liability focuses on tort legal relations, i.e. it analyses in more detail one of the selected cases of the presumption of solidary liability, i.e., damage caused by the actions of several persons, and the problematic aspects related to it. Since causation is an essential condition of civil liability which determines the scope of the liability of multiple debtors, the rules for establishing causation are first discussed. Given that, in the case of objective complicity, unlike in the case of subjective complicity, the causal link between the individual acts is not presumed and requires a detailed assessment, the application of solidary liability to the individuals in such a case remains particularly problematic. An analysis of the case-law in the context of objective complicity also reveals the problem of the distinction between the forms of civil liability, whether solidary and several, and the legal validity of the liability of persons acting independently for damage.

In analyzing individual selected problematic aspects in specific legal relations, the paper assesses the sufficiency and completeness of national regulation, the consistency and reasonableness of the practice of the Supreme Court of Lithuania in interpreting relevant norms.